

Budai Nagy Antal

Színjáték

SZEMÉLYEK

BUDAI NAGY ANTAL

BUDAI NAGY JÁNOS, Antal bátyja

ÖZV. BUDAINÉ, MÁRIA, Antal édesanyja

BESE TAMÁS, szucsáki köznemes

BESE TAMÁSNÉ

BESE ANNA

VAJDAHÁZI PÁL, apátsági hadnagy

ÚJLAKI BÁLINT, kelyhes pap

MÁRTON, zsellér

KARDOS JÁKOB, somteleki bocskoros nemes

KOLOZSMONOSTORI BENCÉS APÁT

LÉPES GYÖRGY, erdélyi püspök

CSÁKI ISTVÁN, erdélyi vajda

TAMÁSI HENRIK, székely ispán

GOTFRID, szebeni szász gróf

GYERŐFI MIHÁLY, kolozsi ispán

KOLDULÓ FERENCES BARÁT

SZILÁGYI ANDRÁS, kelyhes tiszt

SZOLGABÍRÓ

FALUSBÍRÓ

LUKÁCS, bencés barát

Parasztok, katonák, szolgák, barátok, gyermekek stb.

ELŐJÁTÉK

SZÍN: Kalotaszeg Szucsák falujában Budai János portájának udvara. Baloldalt elől magas, szalmafedeles, öreg ház, eresztornáccal, bejárat előtt egy lépcsővel. Jobb oldalon elől favágótönk, mellette ölnyi felvágott tűzifa, jobbról nagy ágrakás vége. Hátrébb és közép felé kútgárgya, mellette itatóvályú. Színpad fenekén végig kerítés; közbül nyitott leveleskapu. Sövény mögött utca; látszhatik esetleg valahol messze egy ház is. Háttér tipikusan kalotaszegi dombos vidék.

IDŐ: 1435, aratás és hordás ideje, tehát nyár dereka. Derült idő. Esti szürkülődés, mely belenyúlik az éjszakába. Szinte telihold.

(A színen kolduló burát és Istók zsellér.)

KOLDULÓ BARÁT *(durva, csontos arc: torzonborz szakáll, bajusz és haj. Fedetlen, tonzúrás fej, foltos, szakadozott, poros barna csuha, derekán kötél. Lábán fapapucs. Kezében fekete kenyérdúc. Az itatóvályú jobb szélén ül, vályúhoz támasztva botja, előtte a földön átalvetője. Csuhája ujjával néha törüli piszkos arcának izzadságát.)*
A nagyszombati futás után találkoztak. Úgy mondotta.

ISTÓK ZSELLÉR *(szürke bajuszú, borostás állú vénember. Ráncos orcája semmit sem fejez ki, mint vén parasztoké. Lábán bocskor; térdén alig alul érő kendervászon gatyá; kurta derekú, borjúsájú ing. Vedlett báránybőr sapka; hosszú szürke haj. A favágótönknél áll; bal kezében hosszú bükkfaág a tönkre lapítva, jobbján fejsze. Nem dolgozik, beszélget a baráttal.)*

A hadnagy mondotta? Pál hadnagy?

KOLDULÓ BARÁT

Az. Maga szájával mondotta.

BUDAINÉ *(magas, csontos, sovány, betegesen sárga orcájú. Egyszerű ruha, nehéz szöttes szoknya, sötét posztó mellrevaló, fehér ing, munkakötény, fekete papucs. Fe-*

jén özvegyi főköttő. A pitvarban főz, a sötét pitvarból a nyitott tűzhely tüze kivilágít a nyitott ajtón keresztül. Kiszól a pitvarból)

Te, Istók.

ISTÓK ZSELLÉR *(felriad, elkapja szemét a barátról, és a pitvar felé szól)*

Hallom.

BUDAINÉ

Egy öllel hozz hamar az ágból. *(Kilép az eresz nyílásába s ott megáll. Meglátja a barátot.)*

Dicsértessék...

KOLDULÓ BARÁT

Mindörökké...

(Közben Istók zsellér letette a fejszét és zsordát, ölbe vészen egy csomó ágfát, és viszi a házba.)

BUDAINÉ *(nézi a barátot)*

Nem ösmerlek. Itt nem láttalak máig...

KOLDULÓ BARÁT

Életemben most járok itt először.

BUDAINÉ

Melyik monostorban vagy barát? S honnan jössz?

KOLDULÓ BARÁT

A pécsi monostorból, s az messze van, künn Magyarországon... De most csak innen jövök a kolozsiból...

BUDAINÉ

Sokat kószálsz, barát. Valami híred van-é?

ISTÓK ZSELLÉR *(a tornácra lép fel éppen, visszaszól)*

Hírt tud Antiról. *(Eltűnik a pitvarban.)*

BUDAINÉ *(megmozdul, kihúzza magát)*

Antiról, te barát? *(Felindultan, sietve jön az udvarra ki, közben beszél.)* A fiamról? *(Barát mellett megáll. Megtántorodik, mintha össze akarna esni s a kút gárgyájába kapaszkodik. Egyik keze markolja a gárgya szélét, másikat szívére szorítja.)*

KOLDULÓ BARÁT *(felpillant az asszonyra, azután nyugodtanbólint)*

Budai Nagy Antalról. Nem tévesztek. *(Lesüti fejét, nézi a kezében tartott fekete kenyérdúcot, tör belőle s morog.)*

BUDAINÉ (*meredten nézi a barátot, nyitott szájjal erősen piheg, majd fulladt hangon*)

Láttad, barát? S mondd, él-é?

KOLDULÓ BARÁT (*nyugodtan*)

Nem láttam. Én nem. Hanem a kolozsi monostorban beszéltem a hadnaggyal.

BUDAINÉ

Pál hadnaggyal?

KOLDULÓ BARÁT (*bólint*)

Avval. Az látta s beszélt vele

BUDAINÉ (*megkönnyebbülten*)

Látta s beszélt vele. Úgy. (Megmozdul, de aztán mégis helyén marad, megtámaszkodva a kúthoz.) Mikor és hol?

KOLDULÓ BARÁT (*lassan, lomhán mondja*)

Künn Magyarországon... A nagyszombati futáskor, csata után; akkor, pünkösd táján találkoztak. A hadnagy mesélte.

BUDAINÉ (*alig hallja a barát beszédét. Maga elé bámul s beszél halkán suttogva*)

Él, hát csak él... Én édes Jézusom... (Keresztet vet, aztán rápillant a baráttra, ki most a kemény kenyeret rágja s majszolja.) S nem üzent valamit?

KOLDULÓ BARÁT (*csak majszolja a kenyeret felelés nélkül. Nem néz az asszonyra, s mintha nem is hallotta volna a kérdést.*)

BUDAINÉ (*kicsit türelmetlenül s haragosan*)

Ne majszolj most, barát, hanem szólj. Üzent-é a fiam haza?

KOLDULÓ BARÁT (*felnéz az asszonyra, ravaszul pislog*)

Velem nem üzent. De én tudom...

ISTÓK ZSELLÉR (*pitvar nyílásából kikiált*)

Fő az étel, s ki is futott...

BUDAINÉ (*hirtelen odafordul, türelmetlenül*)

Húzd el a tűzről. (*Vissza a barátához.*) Mit tudsz?

KOLDULÓ BARÁT

Hogy Budai Antal hazajő.

ISTÓK ZSELLÉR (*jön ki az udvarra*)

Az ételt elhúztam s a tűzre is vetettem. (*Ballag vissza a favágótőkéhez.*)

KOLDULÓ BARÁT

Úgy-úgy. Minden percben várhatod.

BUDAINÉ *(elgondolkozva nézi a barátot, kemény orcája megenyhül, szinte szép, s a hangja is lágy)*

Ebnek való a kenyered, nem embernek. Az enyém tegnap sült. S szalonna is akad melléje. *(Megindul lassan, elgondolkozva a ház felé. Félúton megáll, visszanez, azután továbbindul s eltűnik a házban.)*

ISTÓK ZSELLÉR *(a farakásból zsordát húz ki, ráteszi a tönkre, s emeli a fejszét, de aztán leereszti)*

Anti is ott volt a harcon, Pál hadnaggyal?

KOLDULÓ BARÁT

Nem tudhatom. Csak azt, hogy találkoztak a nagy-szombati csata után, hogy a királyi had megfutott...

ISTÓK ZSELLÉR *(meglepetten, szinte ijedten)*

Megfutott? Azt mondd, megfutott. Igaz lehet-e ez?

KOLDULÓ BARÁT *(bólint)*

Mondom, s igaz. A királyi had megfutott. Vezérestől, mindenestől. Pedig a kelyhesek félannyian sem voltak.

ISTÓK ZSELLÉR

Így mesélik, így. Hogy a katonákat megtiporták a semmi, hitvány parasztok. Ezt nem hihetem. *(Óvatosan körülnéz, aztán halkán, de élesen.)* Sokat beszélnek mostanában... Hogy Krisztus urunk elfordította orcáját urakról és papokról, és a szegénység mellé állott. S ezért nem bírhatnak velük urak...

KOLDULÓ BARÁT

Se urak, se császár... így van...

BUDAINÉ *(kiált a pitvarból)*

Te barát, gyere az iszákoddal.

(Kolduló barát szó nélkül veszi iszákját s megyén a házba.)

ISTÓK ZSELLÉR *(aprítani kezdi a fát, s közben, vénemberek szokása szerint, tovább mondja)*

Nem bír vélek király. A semmi pórokkal... Héjj!
(Nagyokat üt fejszéjével a zsordára, azután elhallgat, mert az úton emberek jönnek és asszonyok a mezőről sarlóval, kaszával, gereblyével. Beköszönnek. A paraszt visszaköszön. Két asszony s egy ember fordul az udvarra, később két legény és két leány. Sorban köszönnek, leteszik a sarlót, villát, gereblyét, légelyt; leteleped-

nek a földre, néhányan az itatóvályú szélére. Fáradtak, nem beszélnek. Egy asszony a pitvarba megy be.)

BUDAI JÁNOS *(hátról, bal felől jön. Vászonnadrág, ing és kurta csizma, könnyű posztósüveg, kezében bot. Széles, nagy ember, lógó szőke bajusz, semmitmondó arc. Hiú, fősvény, józan és módos, a gazdaságon és pénzen kívül semmi sem érdekl. Ballagva, fáradtan jön, a kiskapunál megáll, benéz az udvarra, s bekiált)*

Istók te, mit tudsz, vásárra mentek ma Bese Tamásék?

ISTÓK ZSELLÉR

Arattak. A délt Kisanna vitte a tagba, abból tudom.

BUDAI JÁNOS

S hazakerültek-é már?

ISTÓK ZSELLÉR

Itt nem haladtak el.

EGY KISFIÚ *(bal felől jön az utcán)*

A dombról láttam a nemzetes urat az imént.

BUDAI JÁNOS

Messze?

KISFIÚ

Csak itt a pataknál. *(Kisfiú el jobbra.)*

(A házból jó kifelé a kolduló barát, hátán az iszák tömött. Az emberek halkán köszönnek: „Dicsértes-sék...”, de nem állanak fel, akik ülnek. A barát visszaköszön, leteszi a kút mellett az iszákot, és halkán beszélgetnek. A pitvarból a barát után Budainé jön ki.)

BUDAINÉ *(megáll az eresznyílásban)*

Marci te, s Jákob, vigyétek az ételt. *(Két legény kél fel s megy be a házba Budainé után.)*

EGY ASSZONY *(jön ki a házból, kenyeret és fakanalakat hoz. Az asszony keresztülmegy a színen jobbra, és az emberek előtt elhaladtában odaszól nekik)*

Jöhetnek.

(Az emberek feltápáskodnak és indulnak utána, a barátal együtt.)

EGY HANG *(menet közben)*

Rakjunk tüzet?

MÁS HANG

Holdvilág lesz.

(A pitvarból jön ki a két legény; kétfülű nagy cserépkondért hoz, s viszi jobbra ki, közben)

BUDAINÉ (*kijött az eresznyílásból s Budai János felé szól, aki a kapuban áll*)

Az étel kész, János.

BUDAI JÁNOS (*bal felé az utcán végignéz*)

Megvárnám Bese Tamásékat, jönnek már. (*Visszafor-
dul.*) Egy barátot láttam az imént itt. A házból jött ki.

BUDAINÉ

Kóborló barát volt. Hírt hozott öcsédről.

BUDAI JÁNOS (*meglepetten, de nem túlságos örömmel*)

Antiról?... (*Gúnyosan.*) A tekergőről?... S vajon jót
avagy rosszat?

BUDAINÉ

Jó haza.

BUDAI JÁNOS

Haza... Úgylehet megéhezett, s hazajő... Na.
(*Elfordul bátra, bal felé, ahonnan Bese Tamás és Bese
Anna jönnek most, és a nyitott kapuban megállnak,
úgy, hogy Kisanna kerül a kapuzábéhoz bal felől s ne-
kitámaszkodik annak, s profilban látszik, szemben Bu-
dai Jánossal, aki félig háttal áll a nézőtérnek.*)

BESE TAMÁS

Jó estét, János. Pár szóm volna veled.

(*Bese Tamás zömök, kerek arcú, jóképű, régi nemzetség-
ből való kurtanemes, vászonruha, csizma, vászonsüveg.
Egy kezében bot, másban egy marék búzakalász. Bese
Anna viselete archaizált kalotaszegi nyári mezei vise-
let, nagykarimás szalmakalap, egy karján ételhordó sza-
tyor, benne mezei virág és röstölő meg fakanalak, más
karján mellrevaló.*)

BUDAI JÁNOS

Adjon isten Tamás bátyámnak is. Anélkül is megállí-
tottam volna. Látom, nem ment vásárra ma.

BESE TAMÁS

Akartam pedig. De a búza itthon fogott.

BUDAI JÁNOS

Az a csikó hát itthon maradt.

BESE ANNA

Az itthon. S ha keed nem bánja, én se, elhiheti.

BUDAI JÁNOS (*Annához*)

Ebben egyezünk. S gondolom, most már mégis az enyém
lesz.

BESE ANNA

A keedé? Az én csikóm azé lesz, ki árát adja. (*Elfordul s beköszön Budainénak, aki a tornácajtó előtt a padkán ül.*) Jó estét, Mári néném. Alig láthattam meg. (*Beindul az udvaron a ház felé.*)

BUDAINÉ (*nem mozdul, úgy köszön vissza szórakozottan*)

Jó estét, fiam.

(*Közben besötétedett, majd derengeni kezd a holdvilág, mely balról jobbra süt és árnyékban hagyja a ház előtti teret.*)

BUDAI JÁNOS (*Bese Tamáshoz*)

Nem alkuszom tovább s megadom az árát, akit kért.

BESE ANNA (*mentiben megáll, és hátraszól*)

Egy jó hónapja már annak, s a csikó nőtt azóta. (*Továbbmegy, a tornácnál megáll, a mellrevalót az oszlopba ütött faszegre akasztja, leül az eresz előtti kispadra s a szotyrot maga mellé teszi a földre.*)

BESE TAMÁS (*kacag*)

Igaz. Nőtt ám. A leánynak igaza van.

BUDAI JÁNOS (*dühös*)

Tizennégyet mondott a múltkor, s azt megadom most.

BESE ANNA

A tizennégy tizenhatra szökött azóta.

BUDAI JÁNOS (*kicsit gorombán*)

Apáddal beszélek, s ne mind üsd abba az orrodát...

A tizennégyet adom, s kezet erre, Tamás bátyám.

(*Nyújtja kezét, mint vásáron szokás.*)

BESE TAMÁS (*fáj neki a leányához intézett nyers beszéd*)

Hallottad, a csikó Kisannáé. Ő szabja árát.

BESE ANNA (*a goromba szóra már vette volt szatyrát, de mellrevalóját nem akasztja le a szegről. Feláll, és futólag köszön csak*) Jó éccakát. (*Indul a kapu felé, menés közben, apja szavai után.*) Tizenhat.

BUDAI JÁNOS

Bolond az is, aki megadja.

BESE ANNA (*a kapuhoz ért és Jánossal szembenéz*)

Legyen keed okos, és ne adja. (*Elfordul Jánostól, kilép a kapun, apjához.*) Édesanyám rég várhat már. Szóljon a fogatok dolgában, s menjünk.

BESE TAMÁS

Igaz. (*Budaihoz.*) Arattatsz-é holnap, vagy hordasz?

BUDAI JÁNOS

Egész héten csak aratunk.

BESE TAMÁS

Akkor két napra ideadhatnád a két fogatodat. Hordáskor szívesen megsegítlek.

BUDAI JÁNOS

Nekem meg aratóm nincsen elég, s a faluban hiába ke-restettem. A részesei nem jöhetnének hozzám? Két pár is elférne a héten.

BESE TAMÁS

Ma vállalják, tőlem viheted. De szólj: kaphatom a fogatokat?

BUDAI JÁNOS

Viheti. De bérest adjon melléjük. S hordáskor aztán...
(Közben lassan kifelé, jobbra indulnak és az utolsó szóknál eltűnnek. A színpadon csak Budainé marad, ki mozdulatlanul ül a küszöbön. Szünet.)
(Azután jobbról, de a színpadon kívülről az arató emberek kimentek volt, tehát a csűröskertből, hangos beszéd hallatszik, paposán szónokló.)

KOLDULÓ BARÁT HANGJA

... Így történt, mondom. A cseh pórok az országban vannak immár. S jönnek a kelyhes hadak Krisztus nevével. A vajda és a királyi sereg pedig futton-fut előt-tük... Így igaz, meghiggyétek...

DURVA PARASZTHANG

Vigyázz a nyelvedre, barát!

(Csend.)

(A szín jobb oldaláról, az utcáról sietve jön vissza Kisanna. Befordul a kapun, és jön a ház felé. Budainé feláll.)

BUDAINÉ

Mi baj, fiam?

BESE ANNA

A mellrevalómat itt felejtettem. *(Leakasztja az oszlop faszegijéről.)* Megvan, s mehetek is. Csendes nyugodalmat kívánok.

BUDAINÉ

Adjon isten neked is, fiam, s szólj Jánosnak, siessen haza, az étel mind elfő...

BESE ANNA (*összehajtja a mellrevalót és karjára akasztja*)
Ne féljen, szólok, s nem tartóztatom.
(*Indul, lép néhányat, de hirtelen megáll. Jobbról, hátulról lódobogás, aztán kurta, katonás, parancsoló szók, de ember még nem látszik.*)

BUDAI ANTAL HANGJA

A lovakat ide beviszed. Lenyergelsz, lekantározol. Pokróc hátukon maradjon, s jártathass. (*Lépések jobbról: egy ember jó. A holdvilág a jobbról jövőt szembesüti. Egyenesen a háznak tart. Ahogy Kisanna mellett, aki árnyékban áll, elhaladna, a leány eléje áll. Budai Antal megáll, szembenéznek. Budai nem ösméri meg a leányt.*)

BUDAI ANTAL

Miért állasz utamba, leány?

BESE ANNA (*kicsit félreáll, s fordul úgy, hogy a hold az arcába süt*)

Nem ösmert meg, Anti. (*Készül továbbmenni.*)

BUDAI ANTAL

Te? Ki vagy te? (*Egészen közel lép a leányhoz és kezével maga felé fordítja az arcát. Aztán elereszti s visszalép egyet; halkán mondja.*) Kisanna.

BESE ANNA

Az. S alig ösmert meg, lám.

BUDAI ANTAL (*maga elé, elgondolkozva*)

Öt esztendeje... (Ránéz a leányra.) Te akkor gyermek voltál!...

BESE ANNA

Tízestendős. (*Mosolyog.*) S azóta megnőttem.

BUDAI ANTAL

Piros ruháskád volt, emlékszem. A szemed kék...

BESE ANNA

Emlékszik... (*Elkomolyodik.*) De nem ösmert meg egyszerre.

BUDAI ANTAL

A szemem nem, de a fülem a hangodat igen... S megnőttél, gyermek.

BESE ANNA

Tizenötöt töltöttem húsvétkor...

BUDAI ANTAL

Eladó vagy s ügylehet, mátkás.

BESE ANNA (*felcsattan*)

Nem igaz. Ezt keed ne mondja nekem. (*Elfordul.*) Jó éccakát. (Sebesen megy el, ki a kapun, s jobbra.)

BUDAI ANTAL (*néz utána mosolyogva, aztán fordul, a ház felé megy. Fellép az eresz grádicsára, megáll és szó nélkül bámul be a világos pitvarba. Most meglátszik, hogy magas, száraz ember, csontos arcú, kis, lefelé konyuló, tatáros, sötét bajusszal. Ruhája viseltes katonaruha, poros, szakadozott, derekán öv, arról kurta torszerű kardocska lóg. Kurta szárú csizmáján sarkantyú, fején könnyű posztósüveg, forgóval stb. Halkan beszél a pitvarba*)

Jó estét...

BUDAINÉ (*kiszól a pitvarból*)

Ki az? (*Kijön, és szemé elé kapja kezét.*) Ki van itt?

BUDAI ANTAL

Édesanyám.

BUDAINÉ (*egyet lép fia felé, aztán csak odatámaszkodik az ereszoszlophoz úgy, hogy fél kezével fogja az oszlopot, mással szívéhez kap*)

Anti! Édes fiam, Anti! (*Megtántorodik.*) Jézusom, segíts! (*Elesne, ha fia oda nem ugrik és átöleli.*)

BUDAI ANTAL

Mi baj, édesanyám? Megijesztettem?...

BUDAINÉ (*magához tér, tört, halk hangon*)

Nem, fiam. Jaj, nem. Hiszen vártalak, s tudtam, hogy jössz. És semmi bajom már, Anti. Csak a szívem, az eccer-eccer megáll. De most már minden jól van, s hála a jó Atyának, hazajöttél, fiam...

BUDAI ANTAL

Haza, édesanyám, lássa.

BUDAINÉ (*kibontakozik az ölelésből, s végignézi fiát*)

Messziről jöttél, gondolom...

BUDAI ANTAL

Tíz napja jövök.

BUDAINÉ

Úgy-úgy. Megfáradtál s megéheztél. Megyek is, Anti s mingyárt...

(*Bemegy a házba. Antal utána. A színpad egy pillanattig üres.*)

KOLDULÓ BARÁT HANGJA

...Krisztus szavával szólott amaz ember, s monda: nincsen gazdag és nincsen szegény. Nincsen nagyúr és nincsen pór. De egyforma gyermekei vagyunk mi mind az Atyának. És lám, ezért a szaváért a főpapok és papfejedelmek tűzhalálra adták Husz János mestert, mint Krisztus urunkat a zsidó főpapok és papi fejedelmek. *(Elhalkul a hang, s egy pillanatig ijesztő némaság. Majd a házból kilép Budai Antal, leül a tornácpadkára. Anyja még benn van a pitvarban, s onnan beszél ki.)*

BUDAINÉ

Apád, szegény, most a tél végén halt meg...

BUDAI ANTAL

Vajdaházi Pál mondotta.

BUDAINÉ

Vásárról jött, egyedül s ittasan. A szánkából kifordult, s úgy ásták ki reggel a hóból. Holtan. *(Az utolsó szóknál az asszony is kinn áll az eresznyílásban, az oszlopnak támaszkodva.)* Az Úristen így végezte róla.

BUDAI ANTAL

Őröla így, s rólam, hogy hazajöhöttem... S János bátyám?

BUDAINÉ

Vele maradtam. Ketten vagyunk most itt.

BUDAI ANTAL

A gazdaság?

BUDAINÉ

Nekünk se rosszabb, mint a többinek. Az ilyen kurta-nemes nem úr szolgája, de maga koldusa. Két jobbágyunknál most sincsen több, s a többi munka a miénk. János jó dolgú. S bírja... De én nehezen bírom már... S nem hiszem, sokáig ...

BUDAI ANTAL

Megházasodhatna bátyám.

BUDAINÉ

Az ideje megvolna, én biztatom. Leány is volna hozzávaló.

BUDAI ANTAL

Ki leánya? Idevalóé?

BUDAINÉ

Csak ide a szomszédba. A Bese leány.

BUDAI ANTAL *(ültében egyszerre kiegyenesedik, fejét felkapja, s kis szünet után, kicsit tikkadtan)*

Bese Annát mondja édesanyám? Kisannát?

BUDAINÉ

Azt, fiam, azt. Emlékszel reá bizonyosan.

BUDAI ANTAL *(kezével megsimítja homlokát, halkan, inkább magának)* Emlékszem... Gondolja, édesanyám, Kisanna szívesen menne bátyám után, s adnák is szívesen?

BUDAINÉ *(elcsudálkozva)*

Emberben különbet nem kap itt, s tudd meg, Bese Tamás után első gazda János bátyád.

BUDAI ANTAL

Így van hát. S úgylehet, jól is van így...

BUDAINÉ

Ha Isten akarja, akkor jól van... De jön is bátyád, és én menyek. *(Eltűnik a pitvarban.)*

(Budai János jön jobbról, mire Antal feláll; a két fiú szemben áll egymással. Egy percig szó nélkül, élesen nézik egymást, aztán kezet fognak.)

BUDAI JÁNOS

Jó estét, Anti. *(Aztán kicsit fölényesen.)* Hát csak megelégedtél a kóborlással.

BUDAI ANTAL

Öt esztendeje, hogy elmentem... Elég idő... *(Budai János áll szó nélkül. Hallgatnak. A pitvarból jön ki Budainé, kezében deszkalapítón palacsinta, más kezében csupor bor.)*

BUDAINÉ

Palacsintát hoztam. S egy korty bort...

BUDAI JÁNOS *(a kantát kiveszi anyja kezéből, kilöcscent egy cseppet belőle a földre)*

Hozott az Úristen haza, Anti.

(Iszik, aztán a kantát öccsének nyújtja. Vészen egy palacsintát a lapítóról, tép belőle, s eszik.)

BUDAI ANTAL *(a nyújtott kantát bátyjára köszönti)*

Egészségedre, János.

(Iszik, ő is veszen palacsintát. Aztán leül megint a padkára. Bátyja melléje telepedik. Anyjuk a kiürült lapítóval visszamegy a házba. A kantát maguk közé teszik.)

BUDAI JÁNOS (*nézi, vizsgálja öccsét, a viseltes, rongyos gúnyát*)

Nagy útról jöhetsz, s messziről.

BUDAI ANTAL

Prága városából... s az túl van Magyarországon...

BUDAI JÁNOS

Öt esztendeje, hogy elmentél. Négy, hogy híredet se hallottuk. Hol kóboroltál, mit cselekedtél ennyi időben, én azt nem kérdezem tőled. Hanem azt megmondhatnád most, miért futottál úgy el akkor, hogy senkitől el se búcsúztál.

BUDAI ANTAL

Apánk tudta, gondolom. Édesanyánk bizonyosan. Úgy-lehet, csak te nem, János.

BUDAINÉ (*megint kijön, lapítón új palacsintát hoz s leteszi kettejük közé. Aztán az oszlophoz támaszkodik*)

Én tudtam, igaz. S azt is, hogy nem jössz haza többet...

BUDAI JÁNOS

De lám, hazajött mégis.

BUDAI ANTAL

Két hónapja mondotta nékem Vajdaházi Pál, hogy apánk meghalt... Erre jöttem haza.

BUDAI JÁNOS (*meghökken*)

Erre a hírre? Hogy apánk meghalt? Hát igazán azért futottál világgá akkor? Hogy megütött? Azért, Anti?

BUDAI ANTAL

Egyszer ütött meg életemben apám! Egyetlenegyszer, s akkor nem volt igazsága.

BUDAI JÁNOS

Nem volt igaza apámnak?

BUDAI ANTAL (*nagyon komolyan s lassan*)

Nem volt, s az én kezemben kés volt akkor...

BUDAINÉ (*halkan felkiált*)

Irgalmas Isten...

BUDAI ANTAL

A késtől ijedtem meg, János. Attól futottam el... (*Szünet.*) S csak most jöhettek haza, hogy apánk meghalt... Érted most már?

BUDAI JÁNOS

Bolond dolog... (*Kis szünet, s más hangon.*) S most mit akarsz?

BUDAI ANTAL

Itthon maradok.

BUDAI JÁNOS

Itthon. (*Látszik, hogy gondban van; veszi a kantát és iszik. Aztán feláll, lép egyet, meg vissza, s megáll öccse előtt.*)

Osztozkodni akarsz?

BUDAI ANTAL (*nyugodtan*)

Jussom van.

BUDAI JÁNOS

Van. Apánk s anyánk után való. Amit azon felül én szereztem, az az enyém.

BUDAI ANTAL

Ami a tiéd, az nem kell. S apáméból sem kell. De az édesanyámé egésziben az enyém lehet.

BUDAINÉ

A külső majd annyi, mint az apátoké. Hanem igaz: a belső romlott. Házát, pajtát újból kell rakni.

BUDAI ANTAL

Mégis azt venném magamnak.

BUDAI JÁNOS

S én pótoljak? Azt akarod, ugye, hogy pótoljak?

BUDAI ANTAL

Szegény ember vagy-é? Adósságod van?

BUDAI JÁNOS

Szegény? S adós?... Én?... Apánk jó gazda volt, de én szereztem ahhoz, amit kezemhez vettem.

BUDAI ANTAL

Akkor pótolsz, János. Segítesz építeni a belsőt, állatot adsz a pajtába, s gabonát, takarmányt. Felít annak, aki volt, amikor elmentem. Az jussom.

BUDAI JÁNOS (*iszik*)

Erősen tudod a jussodat...

BUDAI ANTAL

Tudom. S annál többet nem akarok... Hanem télire meglegyen a pajta s ház. És édesanyámat akkor innen elviszem.

BUDAI JÁNOS

Édesanyánkat? (*Határozottan.*) Azt nem... A belső meglesz, állat is benne. Gabonát, takarmányt újig valót adok. De édesanyámat nem adom.

BUDAI ANTAL *(erősödő hangon, kicsit keserűen)*

Eleget szolgálta apánkat, s téged is. De elég volt. Abból a robotból elég. Édesanyánkat megette.

BUDAI JÁNOS *(zavartan)*

Beteg lenne?... Nem lehet... Én anyám nélkül mit tehessek?...

BUDAI ANTAL

Szerezz a dologra ifjú asszonyt ide. Valami erős béresnét.

BUDAINÉ *(halkan beleszól)*

Házasodj meg, fiam. Az időd megvan.

BUDAI JÁNOS *(felpillant anyjára, s látszik, hogy tőle várja a szót)*

Talán azt is tudná, kit hozzak?

BUDAINÉ

Tudnám. A Bese leányt... Kisanna fiatal, szép s jó leány. Gazdag is... Hozzád való.

BUDAI JÁNOS *(úgy teszen, mintha erősen gondolkozna)*

Négy jobbágy, nagy belső, jó tag. Mit gondolsz, Anti?...

BUDAI ANTAL *(bátyjára néz, aztán vállát vonja)*

Te dolgozol.

BUDAI JÁNOS *(töpreng)*

Újlesztendőre elhozhatnám. Addig dolog lesz a portádon. De akkor lehet... (Antihoz.) S te, Anti, lennél a szószólóm Bese Tamásnál?

BUDAI ANTAL *(csudálkozva, sőt megrettenve)*

Én?... Kisannát én kérek meg... neked?

BUDAI JÁNOS

Édes testvéröcsém vagy.

BUDAI ANTAL

Igazad van, vállalom. És akkor elviszem innen édesanyámat. *(Elhallgatnak. Valahonnan halk énekszó hallik, egy-egy messze kolomp is. A hold magasan jár, hideg, ezüstös fényesség. Aztán)*

BUDAI JÁNOS *(feláll)*

Megnézem az állatokat... Szolgád az az ember, akitel jöttél?

BUDAI ANTAL

Márton a neve. Katona volt az is, s egy esztendeje szolgál. Szamos-menti ember és hűsége.

(Budai János bólint, kimegy, az ének elhalkul, helyette hallik)

KOLDULÓ BARÁT HANGJA

... Krisztus urunk az ő tanítványait parasztok rendjéből választotta, s nem urak rendjéből. S az egyház a pórok és szegények egyháza volt akkor. S lám, ma az egyházában urak uralkodnak, és a szegénységet a püspökök és főpapok nyúzzák, és nyakába nehéz jármot vetettek...

(A beszéd elhalkul.)

BUDAI ANTAL *(a beszéd alatt feláll, feszülten figyel, s közben meg-megnyílik szája s végül mondja)*

Ki az? Ki beszél ott? Úristen, ki beszél itt?

(Lassan indul kifelé, jobbra.)

BUDAINÉ

Egy kolduló barát csak.

BUDAI ANTAL *(megáll)*

Itt? Már itt is? Mindenütt?

KOLDULÓ BARÁT HANGJA

... De amiképpen annak idején megmondatott és beteljesedett, úgy most is megmondatik és beteljesedik bizonyára, hogy eljött az időknék teljessége. S halljátok meg, emberek; immár a fejsze a fáknak gyökereire vettetett. Minden fa azért, mely jó gyümölcsöket nem terem, kivágattatik és a tűzre vettetik...

BUDAI ANTAL

Ki ez a barát? Honnan került ide? S éppen ma.

BUDAINÉ

Jött. S jó hírt hozott, hogy hazajössz. S igazat szólott a barát.

(Bemegy a házba, s ugyanakkor jobb felől jön a kolduló barát, s megáll a kút mellett. Batyuja a hátán, kezében botja.)

BUDAI ANTAL

Ki vagy te?

KOLDULÓ BARÁT

Láthatod: kóborló barát. S hallottad: kiáltó szó... Téged kereslek, Budai Nagy Antal.

BUDAI ANTAL

Engem keresel? Ittas vagy, barát!

KOLDULÓ BARÁT

Bálint pap küldött hozzád.

BUDAI ANTAL *(megdöbbenve)*

Bálint pap? Tudod-é, kit mondottál? *(Fenyegetően.)*

Vigyázz nyelvedre!

KOLDULÓ BARÁT

Újlaki Bálint pap küldött a mi Urunk Jézus Krisztus nevével hozzád, Budai Nagy Antalhoz. Elhiszed-é ezt nekem?

BUDAI ANTAL *(kicsit meghajítja fejét, csendes, megadó hangon)*

Elhiszem. S mit üzen nekem Bálint atya?

KOLDULÓ BARÁT *(tarisznyájából nem túl nagy, fekete bőrtáblába kötött könyvet vészen elé)*

Azt mondotta: Add e könyvet Budai Nagy Antal kezébe... Íme, vedd. *(Budai Antal vonakodva veszi át.)*

S tovább azt hagyta: Mondd meg Budai Antalnak, hogy ő tőlem elment, és én nem tarthattam vissza. De ez a könyv Jézus Krisztus parancsolata, akitől nem futhat el. *(Megfordul, s szó nélkül megy a kapu felé.)*

BUDAI ANTAL *(kezében a könyv, s nézi meredten)*

A testamentum... *(Felretten, s kiált a barát után, aki éppen fordul ki a kapun.)* Megállj, barát!... Vedd vissza!... Megállj!...

KOLDULÓ BARÁT *(megy az utcán, nem fordul meg, csak visszakiált)* Nem vagyok barát. Csak kiáltó szó voltam... *(Eltűnik.)*

BUDAINÉ *(jön ki a házból)*

Anti, mi baj?... Anti...

BUDAI ANTAL *(néz a barát után, kezében a könyv, s mintha nem is anyjának felelne)*

Elfutottam, s lám, nem futhattam el... Elért s parancsol nekem.

BUDAINÉ

Nem értem, fiam! Ki parancsolhat neked? Az a koldus barát? Budai Antalnak csak az Úristen parancsolhat.

BUDAI ANTAL *(hirtelen anyjára néz)*

A mindenható és mindentudó nagy Úristen. Az! Az parancsolhat velem, édesanyám...

(Függöny)

ELSŐ FELVONÁS

SZÍN: Bese Tamás házának első szobája. Hátul, a meszelt fal jobb oldalán vaspántos, reteszűs ajtó. Ajtótól balra fogas, alatta keskeny láda. Tovább balra kicsi ablak. Bal hátsó szegletben nyitott tűzhely füstfogóval, padkával. Bal oldali falnál, tűzhelypadka folytatásában ülőpad, hozzátámasztva két guzsaly, pad felett tálca, kanalakkal, tányérok. Pad előtt pitvarba nyíló ajtó. Jobb oldali fal mentén hátul pad, felette csíkos rúd tartó. Szoba közepén hosszú asztal, két végénél és megette tanulatlan székek. Asztal felett mestergerendáról lelógó négyágú fagyertyatartó. Asztalon cserépkanta és néhány pohár.

IDŐ: 1436. Tél, vízkereszt táján. Ebéd után, később alkonyodás, végül este.

BESE TAMÁS *(kb. 45–50 éves, rövid, durva csizma, szürke posztóharisnya, gallértalan, borjúsájú kendering. Széles bőrtüsző, báránybőr (oldalgombos) styeptár. Hosszú bajusz, borotvált áll, hátul egyenesre nyírt, szürkülő hosszú haj. – Áll az asztal mellett, figyel: Kinn dobolás.)*
Hallod-é, Marci, dobolnak. Ugorj s hallgasd meg, mit dobolnak megint.

SZOLGA *(vénember. Bocskor, vedlett, foltos darócharisnya. Derékszíjjal átkötött ócska condra. Fején báránybőr sapka. Kemence mellett térdelve hosszúra vágott ágfát rakogat. Most feláll)*

Bizonyosan megint csak nekünk. *(Cammogva megy ki hátsó ajtón.)*

BESE TAMÁSNÉ *(apróka, kövéres asszony, sötét, nehéz szoknya. Viselő konyhakötény. Hosszú sötétposztó mellrevaló. Fején főkötő, lekötve sötét kendővel, mely álla alatt megcsavarva hátul van megkötve. Kezében törleruha és edény. Jön be pitvar felőli ajtón)*
Hallja, Tamás, megint dobolnak.

BESE TAMÁS

A rossz egye meg. Még ilyen télben sem nyughatnak. *(Künn dobszó elhallgat, és a dobos kiabálva szól, de nem lehet érteni, csak a nyújtott kiáltás elejét.)*

DOBOS HANGJA

Halljátok meg, emberek, héjj... A szolgabíró parancsolja...

(Elhal a hang.)

BESE TAMÁS *(bort tölt ezalatt a kantából a csuporba és iszik)*

Így-így. A szolgabíró parancsolja... A császárnak kell Csehország, s itt dobolják: ennyi és ennyi katona. Az apátúr rakatja a monostort: ennyi és ennyi robot s fuvar. A püspök hatlovas hintót csináltat: fizesd a décimát új girában. A város épül: fizess több hídvámot, vásárpénzt, kapuvámot a szásznak. S ha lenyúzzák a parasztot, hogy kapja meg a földesúr a magáét? *(Megint iszik, leül.)*

BESE TAMÁSNÉ

Mikorra mondották az urak, hogy jönnek?

BESE TAMÁS

Annyit üzent Kabos Feri hogy délután.

BESE TAMÁSNÉ

Bolond napnak készül ez a mai. *(Kimegy a pitvarba.)*
(Szolga jó bé, fát is hoz, szó nélkül megy a tűzhelyhez.)

BESE TAMÁS

Bolond nap. *(Szolgához.)* Hát mit doboltak?

SZOLGA

Tudtam, hogy nekünk. A szegénységnek, nem az uraknak.

BESE TAMÁS

A décimát?

SZOLGA

Azt. A papokét. Hogy aki új pénzben nem fizeti hamarosan, megnyúzzák.

BESE TAMÁS

Hát fizessétek új girában.

SZOLGA

Éppen kétannyi, mint a régi pénz. S honnan vegyünk vajon? *(Lerakta mind a fát, feláll s közelebb lép Bese Tamáshoz.)* Azt beszélük, nagyuram, hogy nincs ehhez jussa a püspöknek...

BESE TAMÁS

Bolond! Deresre kerülhetsz... Mást nem doboltak?

SZOLGA (*sunyin lehajtja fejét és az ajtó felé húzódik*)

Valaki idegent is doboltak, hogy nem látták-é a faluban? (*A kilincset fogja már, de visszaszól.*) Nem lesz itt fizetés, uram, nincsen itt most pénz, se új, se régi. Az emberek azt beszélnek, nem a király tudtával van ez. De nem szóltam semmit. (*Kimegy a hátsó ajtón.*) (*Beszéd közben pitvarból Kisanna jött be. Piros csizmácska, muszuly, munkakötény. Feje fedetlen, haja koszorúban. A kemence melletti padlábából mellrevalót s tiszta kötényt vészen ki, a kötényt kicseréli, a mellrevalót felveszi.*)

BESE TAMÁS (*bort tölt, iszik*)

Az idő is megbolondult.

BESE ANNA

Fúj a szél, s vékony hó hull. (*Leül a tűz mellé, veszi az egyik guzsalyt, és fonni kezd.*)

BESE TAMÁS

Édesanyád mit pizmog mindig?

BESE ANNA

A szövőasszonyokat igazítja, de jó is már. (*A pitvarajtó nyílik.*)

BESE TAMÁSNÉ (*a küszöbön áll s visszaszól*)

Mi az? Jó valaki? Szánkával-é?

ASSZONYI HANG A PITVARBÓL

Csak gyalogosan, s a szomszédból.

(*Bese Anna megáll egy percre a fonással, de nem szól. Bese Tamásné belép az ajtón, beteszi maga után, leül leánya mellé, és kezébe veszi a másik guzsalyt.*)

BESE TAMÁS

Jöjjön csak, hadd jöjjön. A várásban lassan telik az idő.

(*Kint topogás, mint aki veri le a havat magáról. Nyílik az ajtó, s belép Budai János.*)

BUDAI JÁNOS (*csizma, darócnadrág, zsinóros, kivarrt, menteszerű condra, báránybőr sapka, kampós bot*) Szerencsés jó napot... Harapós idő. (*Leveszi a sapkát s lomhán körülnéz. Szeme Kisannán marad. Mind viszszaköszönnek.*)

BESE TAMÁS

Hozott isten, János. Gyere beljebb s ülj le nálunk.

BUDAI JÁNOS (*condrát, sapkát, botot a padra veti le; az asztalhoz jó, és jobb végén leül*)

Öcsémnél jártam az alvégen. De nincs honn, s látom, itt sincs.

BESE TAMÁS

Nem láttuk két hete Antit. Azelőtt se sokat. Töltök egy csepp újbort.

BUDAI JÁNOS

Hagyja! Nem iszom... Anti sokat tekereg egy idő óta. Tegnap beszéltem vele, s ma hajnalban Kolozsvárra szánkázott.

BESE TAMÁS

Kolozsvárra?... Mi dologban?... Vásár nincsen.

BUDAI JÁNOS

Valami vendége volt s azt vitte bé. De ígérte, hogy délire hazajő és itt eligazítja dolgomat.

BESE TAMÁS

A te dolgodat?... Anti? ... És itt?... *(Tölt magának.)*

BUDAI JÁNOS

Az enyémet... Gondoltam, jobb, ha ő igazítja. Megkértem, s vállalta. De nem jött, lám...

BESE ANNA *(kötekedve)*

S így keed kell igazítsa a maga dolgát.

BUDAI JÁNOS

Eltaláltad, Kisanna. S éppen ezért jöttem most ide, mert ki tudja, meddig szánkáztatja Anti a vendégit.

BESE TAMÁS

Ki volt a vendége?

BUDAI JÁNOS

Nem ösmerem. Idegen ember. Papformájú, s szakállas.

BESE TAMÁS

Valamit mintha doboltak volna idegen emberről. *(Meg-issza borát s dörmög.)* Bolond nap. Tudod-é, hogy ide várom a szolgabíró s az apáturat?

BUDAI JÁNOS

A décima dolgában, lehet. Hallottam a dobolást.

BESE TAMÁS

Ősz óta mind dobolják, s a papok többet prédikálnak az új pénzről, mint Krisztus urunkról. A szegénység meg leszokik a templomról és zúg a falukon papokra s püspökre. Jó ez?

BUDAI JÁNOS

Zúg az mindég. Most papokra s püspökre. S a végén csak fizet, mert muszáj neki.

BESE TAMÁS

Úgylehet, igazad van. Nem mi bajunk ez, de püspöké s vajdáé... Most hát arról szólj, mit velem akartál igazítani.

BESE ANNA

Bizonyosan a csikó dolgát. Pedig azt Anti se. Igazíthatta volna el keednek.

BUDAI JÁNOS

S ha megadnám, amit kértél? S jó pénzben?

BESE ANNA

Akkor se. Sehogy se. Nem eladó már.

BUDAI JÁNOS

Nem?

BESE ANNA

Éppen keednek nem. Mert keed okos ember. Ez a csikó pedig bolond embernek való. Keed csak megbánná, hogy kidobta a pénzét. S most megyek dolgomra. *(Felkél, a guzsalyt a falhoz támasztja, s kimegy.)*

BESE TAMÁS *(kacag)*

Ennek a bolondos leánynak egy csepp igazsága van. *(Budaihoz.)* Hát csakugyan a csikóért jöttél?

BUDAI JÁNOS

Anti szószólónak jött volna, ha jött volna. Kisannáért.

BESE TAMÁS NÉ

Jézusom... Leánykérőbe...

BESE TAMÁS

Ne szólj s ne jajgass, Erzse.

BUDAI JÁNOS

Édesanyámat ősszel temettük, az Isten nyugtassa, s amíg élt, nemigen gondoltam a házassággal, de most aztán sehogy sincsen jól nálam.

BESE TAMÁS

Bizony oda asszony kell, dolgos, erős asszony. Nehéz háztáj a tiétek. S erre a kisleányra gondoltatok?

BESE TAMÁS NÉ

A mi Kisannánkra, istenem...

BESE TAMÁS

Hallgass már, Erzse, hadd mondhassa János.

BUDAI JÁNOS

Én éppen erre az egyetlenegyre. S ha hozzám adnák, megbecsülném, ösmernek: iszákos, verekedő nem vagyok. Adósságom nincsen, hanem valamennyi pénzem. Antival osztottunk: az apai egészen az enyém, s azt megsaporítottam.

BESE TAMÁS *(nézi Budait nagyon komolyan, tölt a kantából, iszik)*

Na, Erzse, most szólj.

BESE TAMASNÉ *(ijedten)*

Én? Hogy én szóljak? Hogy azt a gyermeket? Ehhez én nem szólhatok.

BESE TAMÁS

Látod, Erzse, ezért mondtam, ehhez ne beszélj... Aztán, te János, ösméred-é ezt a leányt? Tudod-é, hogy ez nincsen nehéz munkába törve? Nálunk szolgáló végzi a nehéz asszonymunkát. Ez a leányka vékony csontú, gyenge madárka, s olyan bolondos is, mint a kicsi daloló madárka.

BUDAI JÁNOS

Mit akar a madárral meg a dalolással? Mert én azt nem értem.

BESE TAMÁS

Nem, János, nem. Ezt te nem értheted, mert te józan ember vagy és okos, ahogy Kisanna megmondotta. De mondd, tud-é erről a leány? Szólottál-é neki valamikor is erről?

BUDAI JÁNOS

Én soha egy szót se. S miért is szólottam volna?

BESE TAMÁS

Csak úgy gondoltam. Hiszen szomszédok vagyunk. Mikor gyermekek voltatok, sokat voltatok együtt.

BESE TAMASNÉ

Szeretett veletek játszani... Amikor Anti világgá ment, megsiratta... Egy hétig mindig siratta...

BUDAI JÁNOS

Megsiratta... Úgy.

BESE TAMÁS *(kicsit elmosolyodik, motyog)*

Beszélj csak, beszélj, okos asszony, te.

BUDAI JÁNOS (*elgondolkozik, majd feláll s odaáll Bese Tamás elé*)

Régen volt, eltelt. Ma ember vagyok, magam gazdája, egyedül vagyok s társat keresek. Kisannát választottam. Kérem: adják-é?

BESE TAMÁS (*nagyon komolyan*)

Ez tiszta beszéd, s egyenes. És tisztesség nekünk, mert első gazda vagy közöttünk. Olvasatlanul reád bízom mindenemet, amim van. De a leányom dolga nemcsak az enyém, s ha reád merném is bízni, az nem elég.

BUDAI JÁNOS

Nekem elég. Mert ki parancsol Bese Tamás úron kívül a Bese portán?

BESE TAMÁS

Bizony mondom, amég élek, én parancsolok itt, János. De Kisanna dolgában nem akarok parancsolni.

BUDAI JÁNOS

A Budai portán édesapám parancsolt mindenkinek, amég élt, s hogy meghalt, én parancsolok.

BESE TAMÁS

Látom, nem értettél meg, János. Hát akkor csak ülj le, s hadd mondok el, amit akarok. (*Budai leül, Bese Tamás tölt, s iszik.*) Édesapád, az én jó komám, derék ember volt, megbecsülte mindenki... De kemény ember is volt. Tudott parancsolni... és hirtelen ütött. Emlékszem, te sok verést kaptál tőle.

BUDAI JÁNOS

Hogy fáj: elfelejtettem. De tudom, használt.

BESE TAMÁS

Neked használt... A legtöbb csikót veréssel kell betörni, de van, akit nem szabad megütni. Antit csak egyetlenegyszer ütötte meg édesapád. Igaz-é?

BUDAI JÁNOS

Igaz... S akkor elment.

BESE TAMÁS

Azért ment el, éppen csak azért. Na látod. Hát én nem akarok úgy járni, mint apátok.

BUDAI JÁNOS

Nem értem kegyelmedet.

BESE TAMÁS

Az se baj. De én úgy gondolom, a mi Kisannánk nem neked való asszony.

BESE TAMÁSNE (aggódva hallgatta a beszédet, többször közbe is akart volna szólni, de nem mert. Most mégis szól)

Tamás, Tamás. Honnan tudja? Honnan?

BESE TAMÁS (meglepődik és meghökken; elgondolkozik, végül felderül orcája, és mosolyogva nézi Budait, aki meredten, sértődötten néz vele szembe)

Jó. Lehet az asszonynak is igaza.

SZOLGA (bedugja fejét hátsó ajtón)

A monostorbeli hadnagy van itt, vele katonák.

BESE TAMÁSNE (felugrik)

Jaj, istenem, futok már. (Megy ki a pitvarba.)

BESE TAMÁS

Ugorj, Marci, a lovakat a színbe kössétek, réti szénát vessetek nekik.

(Szolga megy. Bese Tamás Budai Jánoshoz lép, aki sapkáját s botját kezébe vette.)

Utolsó szóm pedig ez: ha Kisannánk a maga akaratából elmegy utánad, én adom akkor. Érted: ha ő is akarja.

BUDAI JÁNOS

Jó. (Leteszi sapkáját s botját oda vissza, ahol voltak, s leül maga is.) Még ma megkérdeszem ötöt. (Hátsó ajtó nyílik, jő be Vajdaházi Pál, a kolozsi monostor zászlós hadnagya.)

VAJDAHÁZI PÁL (30–35 éves forma magas, csontos katonára. Egykorú huszárvisélet: sárga csizma, vastag bőrnadrág, posztó ujjas, felette sodronyng. Álló gallérú, vastag posztómente, kétoldalt derékig hasítva, báránybőrrel szegve s bélelve. Dereán bőrvöv, vállon át is, s ezen baloldalt hosszú, egyenes kard. Tatáros kucsma, elöl aranyos védőforgó. Kezében korbács.)

Jó estét, nagyuram s neked is, János. Be jó meleg is van itt.

(Lehúzza kétujjú posztókesztyűjét.)

BESE TAMÁS

Hozott isten. (A pitvarajtóból mosolyogva suhan be Kisanna, s megy a tűzhelyhez, kezében háromlábú cserépedényben bor lefedve. Teszi a parázs mellé. Bese Tamás

Kisannához.) Melegedjék hamar az a bor. (*Hadnagyhoz.)* Bontsd ki magadat s telepedj a tűz mellé. A többi urak jönnek-é?

VAJDAHÁZI PÁL (*kardját, mentéjét letette s felakasztotta*) Jó estét, Annácska. (*Leül a tűz mellé, ahonnan a fonók keltek volt fel.*) Az urak: urak, a katona kuvasz kutya. Azok szánkán s bundában, pokróccal takarózva, de én lóháton a legényekkel. Ebben az időben három mérföldet. (*Kisannához.)* Te leány, be megnőttél, mióta nem, láttalak. Itt az ideje, hogy feleségül kérjelek...

BESE ANNA

Honnan jönnek?

VAJDAHÁZI PÁL

Darócról.

BESE TAMÁS

Mi dolgotok volt éppen ott?

VAJDAHÁZI PÁL

Piszkos munka. Papot vittünk a plébániára, s rabokat hoztunk.

BESE TAMÁS

Az öreg plébános visszakerült hát?

VAJDAHÁZI PÁL

Új papot vittünk. De a paraszt az új pátert nem akarja vállalni. Egy kis dulakodás volt, aztán a szájásokat leütöttük s rabul hoztuk.

BESE TAMÁS

Szerették az öreg Máté atyát. Vajon mi van vele?

VAJDAHÁZI PÁL

Tömlöcben ül Kolozsváron, s vasban, ha él.

BESE TAMÁSNE (*időközben bejött*)

Ha még él? Mért ne élne?

VAJDAHÁZI PÁL

Rossz világ jár most az újhítűekre. A talián barát, akit a püspök kért a királytól, tűzzel és karóval hadakozik a kelyhes ellen.

BESE TAMÁS

Máté atya igaz papja volt Krisztusnak. Különb, mint a legtöbb.

BESE TAMÁSNÉ

A szegénytől nem vette el a dézsmát, az éhesnek, ételt

adott, a betegnek gyógyulást vitt, az árvának gyámoltást. Ki volt az a gyalázatos, aki megvádolta?

VAJDAHÁZI PÁL

Vállalta a kelyhességet ő maga...

(Állanak és ülnek némán, megrettenve, megzavarodva. Budai János meredten nézi Kisannát. Kinn szánkacsörgés, majd hangos beszéd, kiabálás.)

VAJDAHÁZI PÁL

Itt a szánka az urakkal. *(Feláll, indulni készül.)*

BESE TAMÁS

Maradj csak s melegedj. *(Hátsó középajtón ki.)*

BESE TAMASNÉ *(Kisannának)*

Gyere, fiam. *(Indul a pitvar felé.)*

BESE ANNA *(Vajdaházihoz)*

Azt tudtam, kegyelmed katona.

VAJDAHÁZI PÁL

Én is azt máig, Kisanna...

BESE ANNA *(indul anyja után, visszaszól)*

Pedig a katona nem pribék. *(Kimegy az ajtón, s beteszi maga után.)*

(Katona jön be a hátulsó ajtón, tiszteleg Vajdaházinak.)

VAJDAHÁZI PÁL

Megkaptátok?

KATONA

Nincsen ott senki. Egy vigyázó maradt a háznál.

VAJDAHÁZI PÁL

Jó. Mehetsz.

(Katona el.)

VAJDAHÁZI PÁL *(Budai János elé áll)*

Hol van az öcséd?

BUDAI JÁNOS

Kolozsvárra ment. Ide vártam délire már.

VAJDAHÁZI PÁL

Éppen ide. Hogy a szél fújna el...

(Ajtó nyílik, belépnek bundában: apát, szolgabíró, Lukács bencés barát, Bese Tamás; a szobában levők köszönnek: Dicsértessék...)

APÁT *(kicsi, száraz ember, ritkás szürke bajuszú és szakállú.*

Báránybőr sapkáját leveszi, tonzúra. Körülnéz)

Mindörökké...

LUKÁCS BARÁT (*Vajdaházihoz*)

Budai Antal megvan-é?

VAJDAHÁZI PÁL

Nincsen a faluban.

(*A bundákat vetik. Bese Tamás segít apátnak. Vajdaházi Lukácsnak, szolgabíró egyedül veti.*)

LUKÁCS BARÁT

Úgy. (*Budai János felé int fejével, aki áll gyámoltalanul.*) Ki ez ember?

VAJDAHÁZI PÁL

Budai Antal testvérbátyja ez: János.

(*A bundákat felakasztják a fogasra s leteszik az ajtó melletti ládára.*)

BESE TAMÁS (*hellyel kínálja a vendégeket*)

Ide, főtisztelendő atyám. Ülj le, Feri. (*Kisanna jön, csupokat teszen az asztalra, a tűzhelyről veszi a lábast és bort tölt a csupokba. Apát leül az asztal belső bal szélén, szemben a nézőtérrel, apát mellé jobb kézzől, az asztal keskeny oldalára Lukács barát, ki jegyzőkönyvet fog vezetni, tehát pergamentekercs, írószerrek vannak vele. Apát mellé bal kézzől Bese Tamás, asztal jobb végén szolgabíró.*) No, ezt a kis meleg italt használjátok egészséggel. (*Kóstolgatnak, Vajdaházi visszatelepszik a kemence melletti padra. Melléje ül most Budai János. Kisanna meleg bort hoz Vajdaházinak.*) (*Ajtón condrás, bocskoros ember jó bé: a falusbíró.*)

VAJDAHÁZI PÁL

Szolgabíró uram, itt a bíró.

BÍRÓ (*nagy báránybőr sapkáját két kezével fogja s alázatosan áll az ajtó mellett. Középkorú s okos képű*)

Dicsértessék a Jézus.

APÁT

Mindörökké.

SZOLGABÍRÓ

Te bíró. Miért nem fizetik itt a népek a püspök decimáját?

BÍRÓ (*aggodalmasan s ravaszkodva pislog*)

Fizetnének, hogyne, jó uram. Ahogy eddig is: gabonában, takarmányban, bornyúban... ahogy régen és mindig. De honnan vegyen a pór pénzt, uram? S a tizedes pénzt követel, és azt is csak újat.

SZOLGABÍRÓ

A nagygazdák se fizetnek. Mért? Azoknak van, s kell legyen.

BÍRÓ

Fizetnék régi pénzben. De a tizedes két régi girát számít egy újba. Így meg senki sem akarhat fizetni.

SZOLGABÍRÓ

Hát nem doboltattad, hogy a püspök úr décimáját új girában kell fizetni parancsolat szerint?

BÍRÓ

Ősz óta úgy doboltatom. De azt mondják, nem törvény ez, s a kegyelmes püspök nem parancsolhat zsi-ványságot, hanem a tized-árendás.

SZOLGABÍRÓ

Fogd meg a szád, paraszt. Mikor járt itt a tizedes?

BÍRÓ

Utoljára karácsonyi ünnepek alatt. Akkor kihajtották az emberek, s azt mondotta, hogy nem is jó többet, csak katonával.

SZOLGABÍRÓ

Úgy. Hát akkor doboltasd ki, hogy aki pedig nem fizet, botot kap. S addig kapja, amég mégis fizet. Majd lesz új pénzetek, meglásd. *(Bíró arca változatlan, tartása is. Nem felel, de vállán ránt egyet.)*

SZOLGABÍRÓ

Nyisd ki a szád: megértettél?

BÍRÓ

Nemzetes uram, a bírságot megfizetem, de könyörgöm, tehessem le a bíróságot ezen a percen.

SZOLGABÍRÓ *(meglepetten, a többiek is felfigyelnek)*

Mit mondottál? Nem értetted a parancsot?

BÍRÓ

Megértettem jól, nagyuram. De ha én ezt kidoboltatom, és a tizedes azután jó a katonákkal és botoztatni kezd, engem agyonvernek itt. S új pénzben mégsem fizet itt senki. Tudom, s megmondom.

SZOLGABÍRÓ

Ki jobbágya vagy?

BÍRÓ

Az apátságé, nemzetes uram.

SZOLGABÍRÓ (*apáthoz*)

Akkor a gazdáé a szó. Én itt elvégeztem.

APÁT (*csendesen, komolyan*)

A szolgabíró a vajda úr szavával parancsol, s te bíró vagy. S lehetséges, hogy a tizedes és a katonák megtiporják a falut, téged az emberek agyonvernek. De bizonyos, ha nem doboltatsz, a monostor darabontjai húzzák le a bőrödet. Megértetted ezt, bíró?

BÍRÓ

Meg, szentatyám, s legyen Isten akaratja. (*Készülődik.*)

SZOLGABÍRÓ (*feláll*)

Ne siess még. Itthon voltál tennap s ma?

BÍRÓ

Parancs volt: legyek itthon.

SZOLGABÍRÓ

Járt-é a faluban idegen ember tennap vagy ma?

BÍRÓ (*óvatosan s ravaszul körülpillant, s csak azután felel*)

Nem láttam senki idegent.

SZOLGABÍRÓ

Ravasz parasztja. Azt kérdem: járt-é idegen, s nem azt, hogy te láttál-é vagy se. Felelj, s ne vakarózzál.

BÍRÓ

Igazat mondok, s erre akár meg is esküszöm. Nem tudok s nem láttam tennap s ma olyan embert a faluban, akit ne ösmerjek.

SZOLGABÍRÓ (*gondolkozva nézi bírót, majd vállat von*)

Mehetsz, s magadra vigyázz.

BÍRÓ

Csendes jó estét adjon isten. (*Kimegy.*)

SZOLGABÍRÓ (*leül*)

Valami bújt ezekbe a népekbe. Valami bolond bogár.

APÁT

S a bogarat márkai Jakab páter kínpaddal és máglyával, püspök dufla décimával akarná kiverni a paraszt fejéből. Az pedig fejünkhöz vágja Krisztus urunk evangéliumát, s ebbe mi fejünk törhetik be... Bolond ember vet paraszat száraz avarba, mert meggyulladhat az erdő...

VAJDAHÁZI PÁL

Tizenkilenc esztendeje lángol Csehország, és a tüzet

nem olthatta el se császár, se pápa... Szememmel lát-
tam, s tudom... (*Barát apát füléhez hajolva súg va-
lamit és Budai Jánosra mutat.*)

SZOLGABÍRÓ

A parazsat el kell tiporni.

APÁT (*Budai Jánosra néz, aztán szolgabírónak*)

Okosság, – ha még nem késő.

VAJDAHÁZI PÁL (*Budaihoz, dörmögve*)

Féket tégy nyelvedre most.

APÁT (*Budai Jánoshoz*)

Budai Péter János fia vagy-é?

BUDAI JÁNOS (*feláll, előrelép*)

Az vagyok, atyám.

APÁT

A te öcséd-é Budai Antal?

BUDAI JÁNOS

Édes öcsém.

APÁT

Az kóborolt esztendőig a világban szerte?

BUDAI JÁNOS

Öt esztendeig, s a múlt nyáron került haza.

APÁT

Mit tudsz, merre tekergett Antal öcséd az idegenben,
s mit csinált öt esztendeig

BUDAI JÁNOS

Nekem nem mondotta.

VAJDAHÁZI PÁL

Mikor hazulról elbujdosott, katonának állott Stibor
vajda zászlójába. A király hadával sokat jártuk együtt
Morvát és Csehországot.

APÁT

Katona volt hát, s Csehországot is járta. (*Elgondolko-
zik, majd hirtelen Vajdaházihoz.*) Kerestetted?

VAJDAHÁZI PÁL (*feláll*)

Otthon nincsen. Katonát hagytam házánál.

(*Hátulsó ajtó nyílik, és katona jön.*)

KATONA (*tiszteleg, aztán Vajdaházihoz*)

Itt vagyok a türei rabokkal, nagyuram.

VAJDAHÁZI PÁL

Mind a kettővel?

KATONA

A bíróval s kántorral. De harmadikat is hoztunk, valami barátot. Vigyük őket tovább?

APÁT

Várjatok. *(Feláll.)* Barátot mondottál? Azt látni, akarom, s beszélni vele.

KATONA

Ide hozzam?

APÁT

Egyedül akarok vele beszélni. *(Vajdaházihoz.)* A rabokat indítsd Kolozsvárra. *(Szolgabíróhoz.)* Te velük mész s átadod őket a városi porkolábnak. *(Vajdaházihoz.)* Te két legénnyel velem maradsz itt. *(Lukács barátához.)* Te is, Lukács testvérem. S a barát-rab is marad. *(Szolgabíró öltözik, katonával elköszönnek s mennek. Apát Bese Tamáshoz.)* Van-é valami házad, ahol a rab barátal beszélhetek egyedül?

BESE TAMÁS

Van, szentatyám. A hátsó házból ki lehet takarítani a fonóasszonyokat, oda lehet a barátot vinni.

APÁT

Mehetünk akkor. *(Indul, mind felállanak. Apát előre-megy pitvarajtó felé, utána Lukács meg Bese Tamás. De ez utóbbi Budai János mellett, aki condráját veszi fel, megtorpan.)*

BESE TAMÁS

Te is készülsz?

BUDAI JÁNOS

Csak a rabokat nézem meg az udvaron. De visszajövök. Kisannával még ma beszédem van, tudhatja.

BESE TAMÁS

Igaz. *(Megy apát után sietve, és kinn a pitvarban hallik a hangja, amint feleségének mondja.)* Teríthettek aztán, Erzse...

VAJDAHÁZI PÁL *(a hátsó ajtónál áll felöltözve, és bevarrja Budait. Csak ketten vannak már a szobában)*

Mondottam: szódra vigyázzál. Okos ember ilyenkor keveset tud. *(Kilépnek az ajtón, s azt maguk megett behúzzák. A színpad egy pillanatig üres. Aztán a pitvarajtón Beséné jön be asztalterítővel. Az asztalhoz megy, leveszi a boroscsuprotkat s kantát, és megteríti*

az asztalt a frissen vasalt, fehér gyolcsterítővel. Kinn lábdobogás, lódobogás, fegyverzaj, vezényszavak. Pitvarból Kisanna jön be.)

BESE TAMASNÉ

Gyere, fiam, segíts. Kistálakat s kanalakat tegyél.

BESE ANNA *(nem felel. Tűzhelyhez megy, forgácsot gyűjt, s jön.)*

BESE TAMASNÉ

Hallod, mint mondtam? *(Kenyeret, kenyérvágó kést teszen az asztal közepére.)* Apáddal öten lesznek, gondolom.

(Kisanna az égő forgáccsal a gyertyatartó gyertyáit gyűjtja meg.)

BESE ANNA

Sötét van, s világot gyűjtök. *(Megáll, hallgatja a távolodó külső zajt.)* Mennek már... kötéllel kötötték őket egymáshoz... Véresek voltak, és egyik a hóban feküdt. Azt korbáccsal verték fel. S azt mondtotta akkor – hallottam –, azt mondtotta: verjen meg a Jézus. Ezt mondtotta, s más semmit...

BESE TAMASNÉ *(leánya kezébe törlőruhát nyom)*

Itt a ruha, rakd fel az edényeket és kanalakat, én futok ki. *(Kimegy. Kisanna egyedül marad, tányérokat vészen le a polcra és fakanalakat, megtörli és rakja fel az asztalra. A hátulsó ajtón halkán benyit Budai Antal. Megáll, körülnéz, aztán előrelép, mire Kisanna megrettenve fordul feléje.)*

BUDAI ANTAL *(térdig érő vastag suba, vállán tarisznya, kezén két ujjú kesztyű, ami zsinóron nyakában lóg. Mosolyog)*

Jó munkálkodást, kisleány. Megijedtél?

BESE ANNA

Nem vártam. S ma itt bolond nap van: katonák, papok s rabok szállása vagyunk.

BUDAI ANTAL

Tamás bátyámat kerestem volna, de nem látom. S hol hát az a sok ember?

BESE ANNA

Most ment el egy rakás katona, velük rabok. S most vallat egy barát-rabot a hátulsó házban az apátúr. Talán kelyhes. Most azokat vadásszák. Aztán itt van Pál

hadnagy s egy barát még. *(Közelebb lép Budai Antalhoz.)* És itt van a keed bátyja is...

BUDAI ANTAL

János?

BESE ANNA

Elvégezte édesapámmal, amit keedre bízott volt, de keed elkéste.

BUDAI ANTAL

Aztán mit végzett?

BESE ANNA *(nézi szemben Budai Antalt komolyan, aztán halkán mondja, s a hangja reszket)*

Feleségül kért engemet.

BUDAI ANTAL *(komolyan)*

És megkapott?

BESE ANNA

Édesapám azt mondotta neki: ha én is akarom, odaád. *(Elhallgat, aztán szemrehányóan.)* De mondja Anti, volt lelke, hogy ezt vállalta? Mondja, hogy volt lelke? *(Szeme megtelik könnyekkel.)*

BUDAI ANTAL

Te leány, nem értelek. *(Zavartan.)* Te sírsz? Hogy én hogy vállaltam? Miért?

BESE ANNA

Vállalta, hogy engem Jánosnak feleségül kér. Ezt vállalta. S lett volna szíve, hogy ezt tegye. Hogy engem Jánosnak alkudjon...

BUDAI ANTAL

Gyermek, bolondokat beszélsz. Hiszen én jót akartam neked is, neki is. János rendes ember, józan munkás, gyűjtő. Tíz faluban párja nincsen...

BESE ANNA *(keserűen)*

Dicsérik, csak dicsérik, ösmerem én is, kicsi korom óta. Miért dicsérik hát nekem?

BUDAI ANTAL

Mit tehetek én mást? Azt tudtam: így lesz jó. Neked... Mert tudhatod, téged mindig kedveltelek.

BESE ANNA *(könnyei folynak végig arcán, de némán sír, s csak a fejét rázza)*

Nem, Anti, nem. Amég kisgyermek voltam, csak addig kedvelt. Amég jó voltam játéokra. De megnöttem, s már nem lehet velem játszani. Most már nem kedvel, tudom.

Mert különben nem lett volna lelke, hogy vállalja ezt...

BUDAI ANTAL *(meglepetten nézi a leányt, s kicsit megdöbben, s mind közelebb hajol hozzá. Megfogja a csuklóját)*

Te. Hallgass, te leány. S ne szólj. Nem tudod, mit beszélsz s hova taszítod az én eszemet, pedig én nem tehetek semmit az én akaratommal. Életemmel nem én parancsolok, és sorsomat nem tudom... Azért most csak azt mondd, mit feleltél Jánosnak te.

BESE ANNA *(Anti különös beszédjétől megrettenve)*
Még nem kérdezett engemet.

BUDAI ANTAL

És ha megkérdez? Akkor mit felelsz, Kisanna?

BESE ANNA

Megmondom *(egymás szemébe néznek)*, megmondom neki, hogy... várjon. Várjon még. Majd tavaszkor... Mit gondol, jó lesz így?... Majd akkor felelek neki. Addig nem... Nem akarok s nem tudok... Nem tudok...

BUDAI ANTAL *(jobb kezét a leány fejére teszi, mire Kisanna fejét meghajítja és sír hang nélkül, de teste rázkódik belé. Anti csendesen simogatja haját)*
Azt mondd neki, s így jó lesz. Kicsi Annácska, te. De az a fennvaló Úristen tudja, hogy én jót akartam neked. Most is és mindig. Mindig csak jót. De így jó lesz. Vártok. Majd az idő. Talán. *(Leveszi kezét a leány fejéről és hátralép.)* S én most megyek. Áldjon meg téged a kegyelmes Isten... *(Nem vették észre, hogy az utolsó szók alatt a hátulsó ajtó csendesen megnyílt, és belépett azon Budai János. Megáll most, nézi őket. Mikor Anti megfordul, szemben állanak. Pillanatnyi csend.)*

BUDAI JÁNOS

Te vagy az, Anti?... És Kisanna, lám, sír... *(Egyikről a másikra néz, értetlenül. Kisanna megtörli szemét.)*

BUDAI ANTAL

Most érkeztem, s elvégeztem, ami elmaradt a te dolgokban. Annácska azt mondja, hogy majd tavaszkor. Akkor kérdezheted, s felelni fog... Addig várhass.

BUDAI JÁNOS

Úgy. Ezt mondotta. Hogy várjak. Jó... Akkor most mehetek.

BUDAI ANTAL

Mehetek én is.

(Hátulsó ajtón Bese Tamás úr és Vajdaházi jönnek be. Meglepetten állanak meg.)

VAJDAHÁZI PÁL *(Budai Antalhoz, bosszúsan)*

Ha már késtél, elkéshettél volna egészen.

BESE TAMÁS *(Budai Antalhoz)*

Kolozsvárt voltál, hallom.

(Pitvar felől benyit szobába apát, megette Lukács páter rab baráttal. Lukács kezében íróhártya s írószerek, övében tentatartótok. Apát előrejön, a más kettő megáll az ajtón belül. Rab barát őszes, szakállas, aszkétaképű, kemény nézésű, tonzúrás.)

BUDAI ANTAL

Ott. S itt is elvégeztem dolgomat.

APÁT *(hallotta a Bese Tamás utolsó szavait. Budai Jánostól kérdi meg, Antalra mutatva)*

Ez itt a te öcséd?

BUDAI JÁNOS

Ez. S én mehetek, atyám?

APÁT

Te el. *(Antalhoz.)* Budai Antal, te maradj még egy kurta szóra. *(Megfordul Lukács és rab barát felé.)* Gyere, Lukács testvérem, s mellém ülsz. *(Rabhoz.)* Lénárd, te ott maradj. *(Gondolkozik.)* S leülhetsz, ha megfáradtál. *(Rab barát állva marad, falhoz támaszkodik, két keze összedugva kámzsában, mozdulatlan, csak szeme villog. Budai Antal süvegét, tarisznyáját és subáját felakasztja a fogásra, s leül a jobb oldali padra.)*

BESE TAMÁS *(Budai Jánoshoz)*

Beszéltél a leánnyal?

BUDAI JÁNOS

Majd a tavasszal beszélék vele. Dicsértessék, s jó éccakát kívánok.

BESE TAMÁS *(megzavarodva, de meg is nyugodva)*

Jó, jó...

(Leülnek: Kisanna a tűzhely melletti kispadra. Bal asz-

talszélre (profil) Lukács, mellette, nézőtérrel szemben apát; aztán Bese Tamás; jobb asztalszélre – ahol a szolgabíró volt – Vajdaházi Pál. Bejön Beséné is, kezében fatálcán fazékkal. Urára néz, mire az int, és az asszony kimegy.)

APÁT

Tehát ez-é ama Budai Nagy Antal?

(Mind bólintanak.)

Budai Antal, megmarasztaltalak itt, hogy kérdezzek tőled és feleletet kapjak. Felelsz-é őszinte szókkal kérdéseimre?

BUDAI ANTAL *(éles hangon)*

Törvényszék ez itt, főtisztelendő uram?

APÁT *(elgondolkozva nézi Antalt)*

Ha az atya az ő fiát kérdezi, törvényszék-é az?

BUDAI ANTAL *(nehézkösen feláll a padról, látszik, hogy halálosan fáradt. Előremegy az asztalhoz, fél kezével reátámaszkodik, kicsit rekedtes hangon)*

Megfáradtam kicsit, szentatyám. De kérdezz hát.

APÁT

Vártam ezt tőled, Budai Antal, s kérdezem egyszer: ösmersz-é Bálint nevű papot?

BUDAI ANTAL

Egyet ösmerek. Ha ugyan amaz újlaki Bálint atyát gondolod.

APÁT

Azt. Honnan ösmered őtet?

BUDAI ANTAL

Prágából. Prédikált a király magyar katonáinak. Én akkor katona voltam ott.

VAJDAHÁZI PÁL

Én is ott voltam, s ösmerem azt a papot.

APÁT *(bólint)*

Igaz-é, hogy ez a Bálint pap többször megkeresett téged itt a faluban?

BUDAI ANTAL

Kétszer.

APÁT

Tudod-é, hogy ama Bálint a hérézés bűnében találtatott, és a szent inkvizíció parancsa, hogy ezért megfogattas-

sék és törvénykező szék elé állíttassák. És azok is, akik a herétikusokkal barátságban találatnak.

BUDAI ANTAL

Tudtam, szentatyám, hogy megfáradott volt, és én felelet adtam neki, éhes és szomjas volt, és én ételt és italt adtam neki. Segedelmet kért tőlem, és én megsegítettem. Tehettem-é mást?

APÁT

Kérdezem másodszor: adott avagy küldött-é neked egy könyvet ama Bálint pap?

BUDAI ANTAL

Az én házamban semmiféle könyv nincsen.

APÁT

Házadat és egész portádat megforgathatom!

BUDAI ANTAL *(rideg-gőgösen)*

Nemes portára fegyveresen és erővel törni ország törvénye tiltja... De ám tedd meg, főuram!...

APÁT

Tudod-é, Budai Nagy Antal, hogy a püspök úr királyunktól Transzilvániára is kérte az inkvizíciót, és ferences Jakab páter immár itt is van, hogy kigyomlázza az úr Jézus Krisztus erdélyi kertjéből a burjánt és tövisét, és kivágja testéből a mérges kelevényeket. És bizony mondom, ki fogja gyomlálni a burjánt és tövisét a búzaföldről, és ki fogja vágni éles késsel és ki fogja égetni tüzes vassal a mérges kelevényeket. Jól eszedbe vedd ezeket, Budai Nagy Antal. És most kérdem harmadikul: mi dologban voltál ma Kolozsváron s kivel?

BUDAI ANTAL *(nem felel azonnal, néz maga elé, aztán halkán, később erősödő hangon)*

Kolozsváron voltam ma, s két szememmel láttam, ahogy máglyatűzön égett halálra Máté pap, aki igaz ember volt. S láttam, ahogy mellette a pribékek nyársba ültettek két szegény pórt. Ott láttam Jakab pátert is, s megnéztem jól. S ott volt püspök képében a főesperes, vajda képében a kolozsi ispán. És minden városbeli céhek, és mind a polgárok. Láttam ezt mind, és hallottam, ahogy üvöltöttek a gyönyörűségtől, s megjegyeztem magamnak...

BESE TAMÁS

Ott voltál és láttad?

APÁT *(keze az asztalra pattan, s ujjai lassan ökölbe szorulnak, hangja nyers, kemény)*

Megégették!... Tüzzel!... Mátét!... Az én testvére-
met az Úrban... Nem lehet!...

BUDAI ANTAL

Így volt, s mondom: az akasztófa-dombon... Ahogy
a zsványokat, gyilkosokat avagy vérfertőzőket...

RAB BARÁT *(érdes, mély hangon)*

Az igazságos Isten kegyelmes lesz az igaznak, de irgal-
matlan a gonoszoknak. Ámen...

APÁT *(reánéz rab barátira, de nem szól. Öklei lassan szét-
nyílnak, és visszadugja kezét a kámzsa ujjába. Hangja
most tompán fakó)*

Kelyhes volt... Meg kellett halnia...

BUDAI ANTAL

Kelyhes. Igaz. Vallotta, tudom... De hallottam, főtisz-
telendő atyám, hogy a zsinat, aki a pápának is paran-
csol, megengedte a cseh népeknek az úri szent vacsorát
két szín alatt, ahogy azt Krisztus urunk rendelte, és a
biblia olvasását a maguk nyelvén. És a mi Zsigmond
királyunk szent esküvéssel fogadta, hogy nem háborítja
hitükben a kelyheseket. Hallottam, s igaz-é ez, avagy
hazugság?

APÁT

Tudom, s igaz.

BUDAI ANTAL

A törvény, aki kétféle mértékkel mér, nem Krisztusé.
De az ítélet, aki Máté papot és a két pórt halálra adta
ma, Pilátus ítélete volt... Ezt hiszem s tudom,
atyám...

BESE TAMÁS

Anti! Vigyázz, Anti!

BUDAI ANTAL

Én láttam ma halálra menni Máté papot, s ő akkor is
Krisztusához imádkozott. Én láttam, s látta az én erős,
bosszúálló és igaz Istenem is... *(Megtántorodik, meg-
sápad, szék után tapogat. Leül asztal jobb oldali szélén,
Vajdaházi mellé. Nagy, nehéz csend, senki nem moc-
can. Azután halkan, mentegetőzve.)* Megszédültem egy
cseppet. Az éjjel nem alhattam, tegnap óta egy falatot

nem ettem. És ma láttam... *(Kezével végigsimít homlokán, aztán két kezét az asztalra támasztja.)*

VAJDAHÁZI PÁL *(felugrik, kantából bort tölt csuporba és Budai Antal elé teszi az asztalra)*

Igyál.

BESE TAMÁS *(kenyeret s kését tolja Budaihoz közelebb)*
Falj egy falatot. *(Budai Antal nyúl a kés után, de megszólal)*

APÁT *(sovány arca, mint a kő)*

Budai Antal, ha van magyar bibliád, azt add elé most.

BUDAI ANTAL *(felretten, vadul)*

Mit akarsz vele?

APÁT

Ha nálad kapják, te a halálé vagy. S én azt olvasni akarom és megőrizni.

BUDAI ANTAL *(nézi kicsit előrehajolva apátot, aztán)*
Jó. *(Feláll, kicsit tántorog, aztán fordul és a fogashoz megy, ahol tarisznyája lóg. A tarisznyából fekete bőrbe kötött, nemigen nagy könyvet vészen ki, azt az asztalhoz hozza apát és Bese Tamás közé; a könyvet két kezével markolva maga elé teszi az asztalra, s leül. Valaki a kenyeret és borospoharat eléje tolja, Kisanna közben észrevétlenül az asztalhoz jön s ott apja jobb oldalára, tehát Budai Antal baljára kerül, de apjához közelebb. Mind némán figyelik Budai Antal minden mozdulatát.)* Itt van.

APÁT

Ez-é az a könyv? *(Utánanyúl.)*

BUDAI ANTAL *(reáteszi mindkét kezét a könyvre)*

Krisztus urunk testamentuma ez. Várj. *(Kinyitja a könyvet s lapozni kezd benne. Megkapja a helyet. A könyvbe néz, ujjával mutatja a sort, s olvas lassan, akadozva; az olvasás alatt olyanok az asztalnál ülők, mint egy artisztikus úri szent vacsorakép.)* „És amikor eljött vala az idő, letelepedék Jézus és a tizenkét apostolok övele egyetemben...” „És monda nekik: nagy kívánsággal kívántam a húsvéti bárányt megenni veletek, minekelőtte én szenvednék.”

„És minekutána a kenyeret vette volna, megszegé és adá nekik, mondván: Ez az én testem, mely tiérettetek adatik, ezt míveljétek az én emlékezetemre.”

„Hasonlóképpen a pohárt is, mondván: E pohár amaz új Testamentum az én véremben, mely tiérettetek kiontatik...”

(Felnéz a könyvből.)

Meg vagyon pedig ez írva szent Lukács evangéliumában, huszonkettedik kapitulum tizenötötől húszig való verseiben.

(A kenyérből egy falásnyit letör és befalja. Aztán veszi a csuprot és egy korty bort iszik reá. Aztán becsukja a könyvet, és az apátnak tolja, aki szemben ül vele.)

Íme, itt van. S az én életem az Úristen kezében, ő tegyen vele, amit akar.

(Rettentő csend. Kisanna hangosan felzokog.)

APÁT *(a könyvet két kezével fogja s markolja; Lukács baráthoz kemény, szinte fenyegető hangon)* Lukács testvérem, tépd el azt a hártját és vesd a tűzbe. *(Feláll, rab baráthoz.)* Az Úrnak útjait senki ember szeme nem láthatja. Az én kezem tiszta maradjon és lelkem a te véredtől. *(Vajdaházihoz.)* Hadnagy, fogass, itt semmi dolgunk. S a mindeneket tudó Isten irgalma legyen velünk...

(Függöny)

MÁSODIK FELVONÁS

SZÍN: Budai Antal portája. Jobboldalt lakóház, nyitott tornáccal körös-körül, magas szalmafedél, alacsony eresz. A ház egyetlen helyiség, mellette csak kamra még. Színpad bal oldalán, elég elől, terebélyes tölgyfa, alatta faragórönk, ami egyben ülőhely is. Hátrább a pajta vége látszik, egy ablakkal előre. A kerítetlen udvar hátul emelkedő füves dombba megyén át, mely felfelé s jobb felé erdőbe olvad, a bal oldal felé legelőbe. Még hátrébb egymásra tornyosuló hegyek. Tornácerendába dugva két kasza és fagereblye. Tornác hátsó részében hárságy, előtte ajtó a házba, kicsi ablak elől. Házajtó nyitva. Egészben kopár, üres és szegényes udvar mégis.

IDŐ: 1437, tavaszi szántás és vetés ideje, kb. április, s alkonyodás.

(Márton zsellér a rönknél áll. Bal kezében tinzsulának való nyírfarúd, azt támasztja a tönkhöz és a fejszével hántja, faragja, takarítja. Aztán balról nyikorgó hang, és Budai Antal csáogatja az ökröket.)

BUDAI ANTAL HANGJA

Márton.

MÁRTON *(megáll a munkában)*

Hallom.

BUDAI ANTAL HANGJA

Hogy került a pajtába a Bese Tamás csikója?

MÁRTON *(a rudat a vállára veszi és fejszével együtt a pajtához viszi, s ott a fejszét és rudat a pajtához támasztja)*

Hogy hazaérkeztem, itt a kertben kaptam. S befogtam, mert összejárt mindent... Senki eddig nem kereste.

BUDAI ANTAL *(előjön s megáll. Kurta szárú, könnyű, oldalt fűzős bakancs-csizma; világos, vékony posztóharisnya, rövid derekú, borjúsájú, gallértalan vászoning; feltúrt karimájú nyári süveg)*

Vissza kell vinni a gazdájához.

MÁRTON

Zálog nélkül?

BUDAI ANTAL

Reggel visszaviszed... S most fogjál ki s etess.

MÁRTON

Szántunk holnap? *(Megy kifelé.)*

BUDAI ANTAL

A verőfényen már nem lehet, a még eső nem jó.

MÁRTON *(visszakiált balról, de már nem látszik)*

Aztán a tűzhelyen van parázs, csak fel kell szítani. *(Budai Antal a ház felé indul, de megáll, mert hátulról Bese Anna jön be az udvarra. Papucs, muszuly, kendering, fején hátrakötött kendő, kötény. Kezében röstölő fedéllel. Lassan jó, egyenesen Budainak, aki a ház előtt áll. Előtte megáll.)*

BUDAI ANTAL *(elmosolyodik)*

Hát téged mi szél fújtt errefelé?

BESE ANNA (*zavarban van, magyaráz*)

A juhoknál voltam, a kosár itt az erdő alatt. (*Mutat hátra s fel.*) Onnan jöttem le.

BUDAI ANTAL

Éppen ide hozzám?

BESE ANNA

A csikóm megszökött a kertből, s a pakulár errefelé látta nemrég. Kérdezni jöttem: tudnak-e valamit róla?

BUDAI ANTAL

Egy sárga kancacsikó ma itt nálunk garázdálkodott, s Márton befogta. Az a pajtában van, s úgy néztem: éppen ez a tiéd.

BESE ANNA

Az orcátlan. Ide került éppen... De jó, hogy megvan, és itt...

BUDAI ANTAL

Nem kereste még senki.

BESE ANNA

Othon nem tudják, hogy elveszett. S én nem szóltam... De most már mehetek... A csikóért küldök valakit. (*Indulna, de csak áll tovább habozva.*)

BUDAI ANTAL (*a ház tornácoszlopának támaszkodik háttal*)

Aztán ezért jöttél bé ide hozzám?... Csak ezt a csavargó csikót kerested itt nálam?

BESE ANNA (*nem felel egyenesen*)

A juhkosártól láttam keedet, ahogy jött az ekével erre hazafelé.

BUDAI ANTAL (*kiegyenesedik s előrehajol*)

Velem akartál beszélni?... S a csikóról?

BESE ANNA (*halkan, lesütött fejjel*)

Nem arról. Másról... S most nem tudom, szóljak-e?

BUDAI ANTAL

Inkább szólj. (*Leül a tornác előtti padra.*) Én várhatok.

MÁRTON

Uram! Várnak reánk. Menni kéne, uram.

BESE ANNA (*kicsit vár, aztán egyszerre*)

Tegnap megint férjhez kértek. (*Most ránéz Budaira.*)

BUDAI ANTAL (*kicsit meghökkenve*)

János bátyám?

BESE ANNA

Ő.

BUDAI ANTAL

Nálatok járt?

BESE ANNA

Nem. Szószólót küldött... Keed nem tudta ezt?

BUDAI ANTAL

Rég láttam bátyámat, s erről a tél óta nem beszélt sem ő, sem én.

BESE ANNA

Keed hát nem tudta?

(Szünet. Budai Antal hallgat s nézi a leányt, aki áll előtte lehajtott fejjel. Márton jön a pajta felől.)

MÁRTON

Mindjárt felkél a hold... *(Megyén a házba.)*

(Senki nem felel. Kisanna kicsit hátrahúzódik s a tölgyfához támaszkodik. A sötétedő alkonyatban alig látszik, csak az arca és az inge világít. Mosolyog most. Aztán a házból a nyitott ajtón keresztül egyszerre tűzvilág dereng ki és Kisannát szembe világítja, de nem erősen.)

BUDAI ANTAL

S apád?

BESE ANNA

Tőlem kérdezte, mit szóljon.

BUDAI ANTAL

S te?

BESE ANNA

Azt mondtam: várjon holnapig... Egy napot várjon még... S ma egész nap jártam s gondolkoztam. Csak jártam s gondolkoztam.

BUDAI ANTAL

Gondolkoztál, Kisanna.

BESE ANNA

Egész nap... S ahogy megláttam keedet, lejöttem a hegyről, s itt vagyok...

BUDAI ANTAL

Itt vagy... S mit akarsz tőlem?

BESE ANNA *(megzavarodva)*

Nem tudom. Most már nem tudom... De az én dolgomban senki sem tud engem eligazítani, lássa. A szülőim reám hagyják. Testvérem nincsen. Pajtásom nincs-

en. Egyedül vagyok, Anti, merő egyedül. Egy leánynak nehéz így. Nem lehet így, Anti... Ezért jöttem ide.

BUDAI ANTAL

Én tanácsoljak neked?

BESE ANNA (*oda se figyel már, csak mondja*)

Mit mondjak holnap a szószólónak? Odaígérkezzem-é Jánosnak, vagy nem?

BUDAI ANTAL (*feláll, s indulna a tölgyfa felé, de aztán a tornác mentén előrejön, megfordul s meggy visszafelé. Nézi a földet makacsul, s nem szól.*)

BESE ANNA (*szemével kíséri Antit jártában*)

Olyan nehéz erre felelni, Anti? Mondja: igen, vagy mondja: nem. Olyan nehéz ez?

BUDAI ANTAL (*megáll, szemben Kisannával, a tölgyfa alatt ő is*)
Mit tudhatod te azt, hogy nekem ez könnyű vagy nehéz? Mit tudod te az én dolgomat? Hiszen még én sem tudom az én utamat. Én csak egyet tudok, Kisanna: ha valaha megházasodhatnám, téged vennék el. Ezt az egyet tudom.

BESE ANNA

Anti... Elvenne engemet. Anti... (*Szünet.*) Hát akkor jól van... Minden jól van akkor...

BUDAI ANTAL

S eljönnél utánam?

BESE ANNA (*egyszerűen*)

Keed után el. (*Egy árnyékot vésszen észre, aki jön a ház mellett.*) Jaj... Valaki jön...

(*Időközben egészen beesteledett, csak a hegy felett, balról piroslik az ég. Jobb felől, hátulról, a házeresz mellett fekete férfi lépeget lassan a tornác mentén, puhán, hangtalanul... Budai Antal hirtelen megfordul, s szemben áll Bálint pappal.*)

BÁLINT PAP

Eljöttem, Antal. Mert beteljesedett az idő.

BUDAI ANTAL (*megösméri most*)

Te vagy az, atyám? Nem vártalak mára.

BÁLINT PAP

Ma éccaka gyülekezés van a puszta malomban.

BUDAI ANTAL

Tudom. De tégedet oda nem vártunk.

BÁLINT PAP

Utamat megjártam már, és tudom, hogy immár az idő beteljesedett, és a fejsze a fáknak gyökerekre vetetett.

BESE ANNA

Ki ez ember, Anti?

BUDAI ANTAL (*kissé bosszúsan*)

Sokat hallottam már ezt a szót töletek, s e kiáltást. De a szó süketen hangzik el, s a kiáltást nem fogadják meg a hegyek Transzilvániában, hanem visszadobják.

BÁLINT PAP

Jöttem, hogy elmondjam, amit megláttam. Mert megjártam ezt a földet a moldovai hegyekig és a Meszesen túl a Tiszáig. S láttam, hogy mindenütt immár megérett a gabona, és az aratómunkások elkészültek az aratásra.

BUDAI ANTAL (*gúnyos és keserű is*)

Álmokat láttál, atyám. S boldog lehetsz, hogy meg tudod látni az érett gabonát, aki sehol nincsen. De én tudom: a tél alig múlt el rólunk, s tavaszunk száraz, szikkadt tavasz. Sovány, köves földünkből kipattan az eke. Erdély ez, atyám, meddő hegyek és nyomorodott lelkek tartománya. Imádkozni és átkozódni tud itt mindenki, de hinni gyáva. Szeretjük Jézust, de Husz János a cseheknek halt meg, nem Transzilvániának. Csuda kellene, hogy valaki Erdélyben arassa le az Úr megérett gabonaföldjét. De csudák itt nem történnek...

BÁLINT PAP

Tamás vagy, Budai Antal. Hogy az Úr Jézus meghalt, elhiszed; de nem tudod hinni, hogy halottaiból érettünk feltámadott. Láttam a népet, s tudom, hogy gyáva és kishitű. De rongyos és éheznek és beteg. Vonja az igát és túri az ostort. A püspök új dézsmáját katonával és bottal és deressel hajtják a pogány árendások, és a hizott papok kilopják a szegénység lelkéből az igazi Jézust. Láttam ezt, és prédikáltam nekik a Megváltót, aki mezítláb járó paraszt volt, és az apostolok is parasztok. Prédikáltam nekik az evangéliumot, akit Krisztus a szegényeknek is szerzett és hirdetett, mondván: „Ne gondoljátok, hogy azért jöttem volna, hogy békességet bocsássak a földre, hanem fegyvert...”

BUDAI ANTAL

Ezt is hallottam, elégszer már.

BÁLINT PAP

Akkor azt is halld meg, hogy jól megszurkozva állanak a dombok tetején a lármafák, és a kaszák egyenesek... A sereg megvan, Anti, és várja a vezért, aki eléje áll.

BUDAI ANTAL

Úgy. Várja a sereg a vezért. S ki lesz vajon az a bolond, aki eléje áll egy rabló és égető, éhes és vak csürhének? Csürhének, amelyik vinnyogva kushad, ha egy rossz szolgabíró egyet vakkant, s amelyik első szóra eladja vezérét, ha a nyársat és kereket kalodával és korbáccsal cserélheti fel. Ki lenne ilyen eszeveszett bolond, mondd, atyám?

BÁLINT PAP (*nézi szembe Budait*)

Ez ember te leszel, Budai Nagy Antal...

(*Szünet, azután.*)

BESE ANNA (*kiáltva*)

Hazugság! Mondja neki, Anti, mondja a képibe, hogy átkozott hazugság. (*Előrelép, megfogja Antal kezét, aki megdöbbenve áll. Márton a házból kijött s a tornácon áll, Bálint pap háta megett.*)

BUDAI ANTAL (*haragosan*)

Eszeveszett bolond nem vagyok.

BESE ANNA (*Bálinthoz*)

Hallottad? S nézd, én fogom az ő kezét, és én azt nem eresztem el. (*Egészen Bálint elé lép.*) Hallottad, és most menj, és ezt vidd hírül annak, aki küldött, akárki legyen az...

MÁRTON (*jön le a tornácról, megy keresztül az udvaron az istálló felé. Amikor a többiekhez ér, pillanatra megáll. Budaihoz*) Az idő múlik, uram, s várnak reánk ... Nyergelnek. (*Kimegy a színről az istállónál.*)

BÁLINT PAP (*Kisannához*)

Te fogod az egyik kezét, és tudom, szereted ez embert. S én nem fogom a másik kezét... De ha szemével fogja látni és kezével tapintani a sebeket, akkor hinni fogja, hogy az Úr feltámadott, és el fog hagyni mindent, és tégedet is, és engedelmes lesz az ő Urának, aki engem ideküldött.

BESE ANNA (*kiáltva*)

Hazudik! Jaj nekem, istenem... Hazudik... (*Belekapaszkodik Budai Antalba, aki fél kezével átöleli*)

BUDAI ANTAL (*hangja kemény, gőgös és durva*)

Elég volt, és hallgass. Ha éhes vagy, enned adok. Ha szomjas vagy, megitatlak. Ha megfáradtál, nálam megnyughass. De hiábavaló dolgot ne szólj, és ha tüsszel akarsz játszódni, ám tedd, de én nem segítek abban, hogy házamat meggyújtsd, s én benne éjgek. Tehát elég volt a szóból... Hanem... csudát tégy! S akkor hiszek neked...

MÁRTON (*jön elé, és Budaihoz*)

Nyergeltem, uram, s mehetünk.

BUDAI ANTAL

Nem megyek, Márton.

BÁLINT PAP

Nem jössz? Te? Nem?

MÁRTON (*mogorván, haragos hangon*)

A malomba, uram. Tudhatod, a gorbói ócska malomba kell menjünk...

BUDAI ANTAL

Hallottad: nem megyek veletek. Hanem ti menjetek. (*Szünet, aztán.*)

MÁRTON (*Bálint paphoz*)

Menjünk hát, atyám. Várnak ott reánk már... (*Fordul és megyen.*)

BÁLINT PAP (*elgondolkozva, de nem haragosan nézi Budait, aki Kisanna vállát most is öleli*)

Én hiszek Őbenne, Budai Antal, s bizony megteszi az Úr a csudát... (*Fordul ő is, és megy.*)

BUDAI ANTAL

Csudát Transzilvániában, s akkor engedelmes leszek neked. Békesség veled, atyám.

(*A színen Budai és Kisanna maradnak. Budai néz az eltávozottak után. Künn távolodó lódobogás és csend.*)

BESE ANNA (*halkan*)

Elmentek, Anti... S így jó...

BUDAI ANTAL

Elmentek... Nélkülem mentek el... (*Hirtelen szembe fordul Kisannával s a két vállát fogja.*) De te itt vagy, s azért nem mentem velük... (*Magához vonja*)

a leányt, aki engedelmesen simul hozzá. Felnéz, mire Budai megcsókolja. Egészen kurta szünet. Aztán Budai kiegyenesedik, az ölelésnek vége.) De a csikód ma már nem kerül haza.

BESE ANNA

Nem baj... Maradhat itt... Hanem késő az idő, és én mehetek is. (*Lassan fordul és indulna.*)

BUDAI ANTAL (*indul a leánnyal*)

Elkísérlek, Kisanna. (*Mennek lassan kifelé, útközben.*)
Aztán mit mondasz holnap a szószólónak?

BESE ANNA

Most már tudom, bizza csak reám. (*Kimennek.*)
(*A színpad egészen elsötétedik. Messziről különböző helyekről kutyák ugatnak egyet-egyed. Nagyon messziről szelíd kolompszó is hallik. Végül csend...*)

VÁLTOZÁS

Ugyanaz a díszlet. Vaksötét éjszaka, felleget, borult ég, némaság. Aztán hátul, de a legtávolabbi hegyek előtt és balról a fellegekre rőtörös, égésből származó világoosság dereng fel, mely mindjobban erősödik időközben. Valahol egy kutya panaszosan felvonít, mire itt is, ott is vonítani kezdenek a falusi kutyák. A tornác hárságyán Budai Antal alszik.

(*Az udvari kutya keservesen felvonít, mire az istállóból kis szolgagyerek jön ki az udvarra gatyában, ingben, mezítláb, álmosan, borzosan. Az udvar közepére jön, körülnéz és észreveszi s nézi az erősödő vörös fényességet. Aztán fut a tornáchoz, és költögeti gazdáját.*)

SZOLGAGYEREK

Nagyuram... Keljen hamar, nagyuram.

BUDAI ANTAL (*ingben, de nadrágban, pokróc alatt aludt volt. Felül hirtelen, s mint a falusi ember vagy katona, egyszerre éber*) Te vagy az, Gyuri?... Mi baj?

SZOLGAGYEREK

Keljen s nézze... Vonítanak a kutyák, s valami ég.

BUDAI ANTAL (*rántja a csizmát, fejébe nyomja a sapkát s már lenn is van az udvaron*)

Hol, te. Ki ég?

SZOLGAGYEREK (*kinn van már megint az udvar közepén, mutatja az eget*) Ott, lássa. A hegy megett. S itt van Ferenc bátyám is...

(*Hátul, bal felől a kerítéstelen udvarra ember jön be, az is csak ingujjban, gatyában, bocskorban, sapkában. Karján hosszú nyelű fejsze.*)

BUDAI ANTAL (*szomszédjához, Ferenchez, a bíróhoz*)
Téged is felköltöttek?

BÍRÓ

Az állatok után néztem volt, s megláttam a veresedő eget... Nagy tűz lehet ott...

BUDAI ANTAL

Tűz... Az ... Nagy tűz. S vajon hol?

BÍRÓ

Gorbó iránt. A Ropó-tetőn innen bizonyosan.

BUDAI ANTAL

Ház ott nincsen.

(*Időközben hátulról a pakulár jött be. Tipikus alak, bundás. Áll, botjára támasztva állát.*)

PAKULÁR

A Nyíres-tetőről jól látszik: az ócska malom ég...

BUDAI ANTAL (*megdöbbenve*)

A gorbói öregmalom... Hallod, Ferenc?

(*Megint ember érkezett közben. Utasember, condrával, tarisznyával vállán. Megáll ez is, hallotta a pakulár szavát.*)

UTASEMBER

Nádasról jövök. A nagyútban egy róta huszárral találkoztam, Kolozsvár felől jöttek s igyekeztek Gorbó felé...

BÍRÓ

Megyek s megtudom.

(*Indul, de hirtelen megáll, mert balról a kutya vadul, hörögve felugat. Dobogás is hallik, s valaki a kutyára szól.*)

MÁRTON

Csiba, Bundás, te.

(*A kutya azonnal elhallgat s barátságosan szűkül. Mind arrafelé néznek.*)

BUDAI ANTAL

Márton...

MÁRTON *(belép a színre, utána Kardos Jákob, fiatal, som-
teleki román kurtanemes, amolyan bocskoros. Csapzot-
tak, porosak, ruhájuk szakadt. Jákob feje bekötte piz-
kos tarka ronggyal, alóla aludt vér fekete pizka az
orcáján. Ekkor a színpadot annyira meg kell világítani
s úgy, hogy az alakokat lássa jól a néző és a játékot,
ellenben maradjon meg a sötét éjszaka benyomása és a
fekete égre verődő tűzfény)*

Én vagyok, uram, s velem Jákob.

BUDAI ANTAL *(nézi Mártont, azután Jákobot, végül
Mártonhoz)*

Szólj.

MÁRTON *(a vörös égre mutat)*

Látod?... *(Lezökken a rönkre kimerülten, mellette Já-
kob hosszú nyelvű csákányra támaszkodik.)* Onnan jö-
vünk.

BUDAI ANTAL *(leült a tornác előtti kispadra)*

A malom?

MÁRTON

Az, uram... Ránk gyújtották...

BUDAI ANTAL

Tovább.

MÁRTON *(nyugodtabban)*

Huszonhatan voltunk ott Kolozsból, Szilágyból, Dobo-
káról. Mind eljött, nem hibázott senki – csak te, uram.

S elhozták a prágai punktumokat leírva, hogy vigyük
s küldjük szerte az országban... De te nem voltál ott.

S körülfogták a malmot.

BUDAI ANTAL

Kifélék?

KARDOS JÁKOB

Monostori huszárok.

BUDAI ANTAL

Pál hadnaggyal?

KARDOS JÁKOB

A hadnagy nem szolgálja már a monostort.

BUDAI ANTAL

Hát ki mást?

KARDOS JÁKOB

Senkit... Nem katona... Hazament...

BUDAI ANTAL

Nem katona hát... Hazament... *(Lesüti fejét, elgondolkozik. Csend. Azután.)*

BÍRÓ

Valakinek eljárhatott a szája.

MÁRTON

A kőpad hamar beszélteti az embert, s az újvári plébános egy hete már tömlőben...

BUDAI ANTAL *(ideges, de parancsol magának)*

Szólj tovább... Szólj csak...

MÁRTON

Tüzet vetettek a nádfedélbe. Kírontottunk... Néhányat leütöttek, a többit megfógták... Jákobnál csákány volt, nálam kés. Két huszárlovát elkaptunk... így elfuthattunk ketten...

(Budai Antal lehajtja fejét. Majd felemeli, és nézi a tüzet, mely már halványodni kezd. Márton mozdulatlanul ül a rönkön. Jákob, bíró állanak. Háttérben más kettő is áll. Csend. Aztán Márton halkán, lassan mondja.)

MÁRTON

Akik elsők voltak a gyülekezetben, azok most már rabok. S vallasni fogja őket a ferences... Azután a kőpad – S beszélni fognak... Vallani... Katonák mennek reá városokra, falukra, az egész országra... Nem a pórra, nem. Azt megbotozzák majd, s tovább robotolhat. A parasztot az úri rend megoltalmazza... De megvadásszák a papokat s nemeseket... Ha idejönnek, nem engem keresnek elsősorban, de tégedet, uram.

BUDAI ANTAL *(az utolsó szavakra elkapja tekintetét a tűzről és Mártonra szegezi; halkán, tagoltan suttogja)*

„Titeket a bírák székek előtt vádolni fognak, és az ő gyülekezetükben titeket megostoroznak...”

MÁRTON

Ha bevárod, amíg reád jönnek a katonák, uram, akkor elvesztél... De három napok alatt Moldovába futhat a jó ló. S ott se vajda, se püspök, se pápa nem parancsol.

BUDAI ANTAL *(hallgat, majd hirtelen)*

Velem jönnél?

MÁRTON *(feláll, keményen, sőt durván)*

Nem.

BUDAI ANTAL *(komolyan, szemrehányóan)*

„Aki megtartja az ő életét, elveszti azt”... Ezt mondtad szemembe, Márton?

MÁRTON

Az Úr Jézus mondja szemedbe, uram.

BUDAI ANTAL *(megint nézi a tüzet; feláll, s elgondolkozva, halkán)* Az Úr Jézus... Az... *(Mártonhoz lép.)* S fussak Moldovába?... *(Kardos Jákobhoz fordul.)* A te falud Somteleke. Mondd, Jákob, mért futottál te most ide hozzám?

KARDOS JÁKOB

Mikor a tető már lángolt, Bálint pap mondotta nekem: Budai Antalhoz fuss, és tedd azontúl, amit ő parancsol neked.

BUDAI ANTAL *(megfordul s lehajtott fejjel a tornác elejéig megy s onnan vissza; Márton előtt megáll; határozottan)* Nem futok Moldovába... *(Megint megfordul, lép néhányat, azután vissza; parancsoló hangon.)* Hány huszárt számoltál?

MÁRTON *(kihúzza magát, s mereven, mintha katona volna s tisztje előtt állana)*

Tíz lehetett, uram. S a rabokkal a Kabos-tanyán éjjeleznek...

(Közben innen is, onnan is emberek szállingóztak az udvarra, alig észrevehetően, hang és zaj nélkül, s most a háttérben állingálnak s némán imbolyognak. Érezni lehet, hogy izgalom, izgatottság, várakozás van a faluban és mindenütt. A nézőtérről azok látszanak csak jól, akik egyenként is szerepelnek, s azok is fontosságuk rendje szerint.)

BUDAI ANTAL *(a néma figyelemmel s most mozdulatlanul álló emberekhez)*

Fegyvert kell vonnunk ezen a percen, s készen vagytok-é, emberek?

BÍRÓ *(meg sem moccan, mikor szól)*

Mind a kaszák egyenesek.

JOBH HÁTUL DURVA HANG

Mind a fejszék élesek.

BAL HÁTUL MÉLY HANG

Kézügyben minden csákány s kard.

ÉLES HANG VALAHONNAN

Készen minden ember, Budai Nagy Antal.

BUDAI ANTAL *(kicsit hallgat, töpreng, azután bíróhoz, aki mozdulatlanul s egyenesen áll előtte, parancsolva)*
Tíz lovas legénnyel éjfélig a Nyíres-tetőn légy. Az embereknél csákány és kés. Én ott leszek, s ne várják sokat. *(Bíró el szó nélkül.)*

BUDAI ANTAL *(Jákobhoz)*

Friss lovat nyergelsz, s nyargalsz tüstént a Havasaljára. Holnap délig kétszáz lóval várlak Nádasra. Mentedben a Bátor-hegyen tüzet adj a lármafának. S most menj. *(Jákob szó nélkül tiszteleg, s el.)*

BUDAI ANTAL *(az emberekhez)*

A harangot meghúzzátok. Minden ember tarisznyáljon, fegyvert fogjon és ide gyülekezzék. Siessetek. Parancsolótok: Márton. *(Az emberek eltűnnek.)*

BUDAI ANTAL *(Mártonhoz)*

Lovat nyergelj nekem most.

MÁRTON

Friss lovunk nincsen itthon, aki a miénk. De azt az idegen sárgát, akit ma befogtam, megnyergelhetem...

BUDAI ANTAL *(reábámul Mártonra, és suttogva, magának mondja)* A Bese Anna csikója... *(Összeszedi magát; hangosan rendelkezik.)*

Igazad van, nyergeld azt meg nekem...

MÁRTON

Meglesz, uram. *(Fordul, s indulna.)*

BUDAI ANTAL *(utánaszól)*

S most aztán siessünk, Márton. Éjjel-nappal. Mert lám: megtette az Úr a csodát, és tudom: kötik az urak a kardot. Nyergeltet a vajda, kibontva a püspöki zászló, s véres nyárs hívja fegyverbe a székely kopjákat. Siess hát.

MÁRTON

Értem, uram! *(Sietve el a pajta felé, és ki.)*

BUDAI ANTAL *(egyedül marad a színen, mely egészen elsötétedik most. Fejét meghajtva, alázatosan)*

Legyen meg a te akaratod, Uram, itt ezen a földön.

(Hallik és sejtjük, hogy bemegy a házba.)

(A színpad vaksötét. Kis csend után dobogás, ahogy puha talajon lovak dobognak, és kengyel, lószerszám csörgése.)

A hátsó színfalra festett első hegygerincen éles kicsi fény gyullad ki, mely gyorsan s egyenesen lobog fel az égre: ott szurkos lármafa lobbant fel. Vadul kondul meg egy félrevert harang, s egy ordító hang riad.)

Fegyverre, emberek ...

(Azután távolabbról.)

Fegyverre...

(Közben a távolabbi hegyéleken is, itt is, ott is tüzek villannak fel, de gyengébbek, mint az első... És távolabbi harangok is szólnak... Aztán hátulról emberek jönnek dobogva, de szó nélkül, vállukon egyenes kaszák, hosszú nyelű balták, nyársak, csákányok stb. Mind többen és többen, de egyenként nem is látszanak. A lárma azután elhalkul, csak a harang kong. Az emberek mozdulatlanul, egy tömegben állanak.)

(Budai Antal a házból most kijön és a tornácon áll: katonaruhában, oldalán kard. A reflektor reávilágít. A sötétben álló tömegből előlép Márton, oldalán pallas. A tornác elé áll.)

MÁRTON

Mind együtt vagyunk, s készen.

BUDAI ANTAL *(lelép a tornácról és kardot ránt)*

Akkor hát az Úristen nevében ...

(Függöny)

HARMADIK FELVONÁS

SZÍN: Kolozsmonostori apátság egyik terme. Román vagy kora-gót stílus, hátul egy lépcsőfokkal magasított keresztfolyosó, melyet az első résztől 2 vagy 3 ívnyílású árkád választ el. Folyosó hátfalán, oszlopközben ablakfülke, köpaddal és keskeny ablakkal. Keresztfolyosó bal felé nyitva halad tovább, jobb felé ajtóval záródik el, mely azonban nem látható. Elöl: középen, színpadnyílással párhuzamosan, hosszú, nehéz tölgyfa asztal. Bal falnál baldachinos elnöki emelvény, középen magasabb, kétoldalt alacsonyabb hátú karosszékek. Középasztal mellett támlátlan székek. Jobb fal mellett, hátul, a szegletben írópólc. Árkádfal közepén, a falon nagy, fekete

Kereszt. Jobb oldali falon közepén fülkében ablak. Ablaktól előbbre, fal mentén kőpad. Terem fölött sötét famennyezet. A terem benyomása rideg, aszkétikus. Asztalon vasgyertyatartó, vaskalamáris, nádtollak (nem lúdtollak).

IDŐ: 1437. Szent Jakab hava: nyár. Délelőtt és dél.

(Mikor a függöny felmegy, a teremben vannak Csáki István erdélyi vajda, Lépes György püspök, Gyerőfi Mihály kolozsi ispán, Tamási Henrik székely ispán, Gotfrid szász gróf, szebeni királybíró. Hátról a keresztfolyosó jobb végén, ajtó előtt apátsági darabont, aki azonban csak diszkréten látszik. Vajda az asztal mögött, szemben a színpaddal áll, s jálkál; püspök az asztal bal végén szemben a színpaddal ül; Gotfrid az asztal innenső oldalán; kissé távolabb az asztaltól székely ispán; az asztal túlsó oldalán kolozsi ispán; ülnek, állnak.)

VAJDA *(járkál kicsit idegesen s közben meg-megáll)*

Reggel óta beszélünk, az idő elmúlt, és semmit sem végezhetünk. Mindjárt dél, és a parasztek hamar időn itt lehetnek...

PÜSPÖK *(epésen közbeszól)*

Kullancs a parasztek, megteszi s eljő, ha híttad, vajda uram.

VAJDA

Akarnám is, hogy jöjjenek...

PÜSPÖK

Megalázkodni akarsz? Megalázni magadat, engemet és mindünket? Egész országunkat, uram?

VAJDA *(gúnyosan)*

Alázatosaké a mennyeknek országa... Lám, mire jó ez a kelyhes eretnecség, szentatyám. Kár, hogy nem tőled, de tőlük tanulom a szentírást. Mert ők aztán megtanítottak az alázatosságra. Beverték a fejünkbe bottal, baltával, kaszával: kushadjakok, urak... Megtanulhattátok ezt a leckét ti is, mert én nagyon megtanultam. *(Leül. Csend.)* Na, mit szóltok? Ki mit tud adni? Pénzt, fegyvert, katonát?... Még most sem adtok? *(Gotfrid felé fordul.)* Mi az, Gotfrid?

GOTFRID

Szómat megmondottam, kegyelmes vajda, ötezer tallért

és háromszáz páncélos katonát szólottam. Többet nem adnak száz székek.

VAJDA

Kevés. (*Feláll.*)

GOTFRID

De ezt is országos veszedelemre csupán.

VAJDA (*sétál megint*)

Az megvolna, jóuram... Az ugyan megvan.

GOTFRID

S kéthavi hópénzt... Nem többet.

TAMÁSI HENRIK

Szegény székely meg négyezer kopját adhasson, aki nyolcezer ló...

VAJDA

Kevés!

TAMÁSI HENRIK

Kevés négyezer kopja? De ha azokat kiharancsolja földünkön nagyságod, szántatlan s vetetlen marad fele határ, bitangolhat marhánk, s pogány tatárság rabul viheti az egész nemzetet... Ti szászok bizton ülhetek kerített várositokban, zabálhattok, bőföghettek s nyugton alhattok. Asszonytokat, gyermeketeket, összekapart kincseteket fegyveres céhek éjjel-nappal megőrzik. De mi vajda uram szavára adhassuk négyezer kopjánkat, aki székely nemzet minden hada s fegyvere. S vajda uram, lám, ezt is keveselli.

GOTFRID (*székely ispánhoz*)

Dicsekszel, Henrik uram, négyezer kopjával. Mondanál csak ezret, s kopja volna az, nem pedig székely. Nagyot szólattok, hogy négyezer kopja, de vajda uram tudja: nagyobb szó a miénk: háromszáz páncélos darabont, kéthavi hópénz és ötezer tallér.

GYERŐFI MIHÁLY (*haragosan*)

Hencegő koldus a székely, fukar uzsorás a szász. Vajda uram bolond, hogy alkuszik veletek. Parancsolj székelynek: adj több katonát, szorítsd a szászt: több tallért adj. Egyik ád katonát, másik aranyat s tallért.

GOTFRID

S vármegyék vajon mit adnak?

GYERŐFI MIHÁLY

Mi, vármegye, nem szájalunk s nem fősvénykedünk: de

dézma, kapuforint, bandériális huszár tőlünk telik. Ha jó bé török had, köpik jobb felé székely székekre, csak suvad el sietve kerített szász városok alatt s omlik a Maros térségire, Szamos völgyire. Ki áll elébe? Ki akasztja? Csak mindég a vármegyék. S ha király üzen: marha kell, katona kell, székely csak vonzza vállát, szász csak röhög markába. De mindig csak mi, vármegyék... Mit alkuszik ezekkel nagyságod?

TAMÁSI HENRIK

Csendesebben, Mihály uram. Nem mi jobbágyunk támadt fel... Püspök úrral hadakozzál, ne szegény székely nemzettel. Ti megyei urak veszitek pórtól a robotot s nónát, király véssen kapuforintot, katonát, püspök urunk veszi a décimát, s együtt adjátok a szegénységnek a kalodát, botot s tömleceket. S most lám, ha egyszer a paraszt belékapott lábatokba, kivel megtiportátok, akkor ti bajotok az, nem miénk, székelyeké. Ti házatok ég, s nem mi gyújtottuk meg. Ha pörkölödtök, ám oltsátok ti, s állítson püspök uram két bandériumot amaz egy helyett, kivel köteles.

PÜSPÖK *(meredten hátravetve ül székén előbbi beszédek alatt. Egy keze asztalon, más csupasz állán simít végig s le a mellén, s megáll a keresztnél, aki aranyláncan csüng nyakában, s azt szorítja meg. Szeme között kicsi ráncok, merőn nézi székely ispánt, szája szóra akarna nyilni többször, de csak hallgat. Aztán vajdára pillant, aki sétál, meg-megáll, s ilyenkor éberén figyel az embereket.)*

Királyunk kapott-e hírt, Csáki István?

VAJDA

A császár Prágában barátkozik kelyhes urakkal és papokkal. Üzente: főztünket együk meg mi. Neki sem pénze, sem katonája. De baja sok...

PÜSPÖK *(fejét lehajítja, merőn nézi az asztalra tett kezén a gyűrűt)*

S magyarországi hadak?... Lőrinc nádor tudja-e mi szorultságunkat?

VAJDA

Ej, azok vigadnak nagy győzelmükben, kit törökön vettek. Máig isszák torát. S fejük nem fáj érettünk.

PÜSPÖK

Akkor pedig e tüzet aligha olthassuk meg mi magunk.

VAJDA

Pedig bizonyosan elolthassuk. De nem szentelt vízzel, sem Jakab páter hóhéraival, püspök uram, sem fősvénykedéssel s egymást rágással, ti székelyek s szászok. Nem ad székely több kopját országnak, majd ad téli szállást Kardos Jákob bocskoros kopjainak. Nem adtok több tallért, szász uramék, majd adtok aranyat s gabonát Budai Antal jámbor kelyhes hadának...

GOTFRID

Ötezer tallért mondtam s háromszáz darabontot meg kéthavi hópénzt. Adjuk ez országnak, kit jórészt mi tartunk. Nem szájjal, de pénzzel, nem jobbágy robotjával s dézsmájával, de magunk munkájával. Irigylitek, hogy gyarapodunk? Ország felezi le azt.

VAJDA *(jó ideje türelemmel hallgatja a beszédeket, most asztalhoz lép, s két kezét reá teszi)*

Elég volt, urak. Ki cselekedte a bajt, ne most keressétek, se azt, kit ér hamarabb. Lám, a szegénység egyszerre hogy ugrott talpra. Egy éccaka lángba borult Kalotaszeg, Szilágy, Nyírség, Szamos-mente, Mezőség s bé a Küküllőig Torda és Fejér. Mozog a kelyhes, vicsorgatja fogát székely székekre is, a szász földre is. S azok nem alkudtak, hogy ennyi s ennyi katona, ló és hópénz. S nem kérdik: meddig tart a hadjárás. De mind hadba állottak s mindent megszereztek. *(Leül, elgondolkozik, s más hangon.)* Henrik, te ott voltál velem Bábólnán most pünkösdben. Mi hadunk hatezeröttszáz régi katona, abból másfélezer páncélos huszár. Velünk szemben csupa sült paraszt. Rühes eb, éhes, rongyos, kaszás, semmi pór. Röhögtek a huszárok. Röhögtek a láncsás talpasok. S röhögve lötték az íjászok a tüzes nyilat a szekerekre, akiket a parasztok táboruk köré kerítettek, így volt-é, Henrik?

TAMÁSI HENRIK

Így. Éppen így. Nem felejtem soha, ezt nem.

VAJDA *(folytatja, mesélő, emlékező hangon, elmerülve)*

De lám, a szekereket nem gyújtotta meg a tüzes nyíl, s a láncsás talpasok megtorpantak a dombon, mert a szekerek előtt sánc volt, és hegyes karót és láncsát dőfték

a huszárlovak szügyibe, és a püspöki darabontokat fejszés parasztok verték agyon. S akkor már nem röhögött senki, s az én orcámon csorgott a hideg verejték... S aztán megmozdult a szekérkerítés s elkezdett omlani lefelé a dombon. A nehéz, vasas szekerek egymás végében, ló nélkül, csattogva, csörögve, reá a hadra, gyalogra, huszárra, mindenre. S a szekerek megett a pórok. Mint a veszett farkasok... Aztán fordultain, s futottam. A sereggel együtt. Táborunk ottmaradt, s ötszáz katonám. A székelyeket nem is láttam többet. Gondolom, Henrik, hazáig meg nem állottatok...

TAMÁSI HENRIK *(mogorván)*

Akkor azt se felejtse nagyságod, hogy vagy háromszáz katonád a kelyhesekhez állott. S az egy is székely nem volt.

VAJDA

Jó, hogy csak háromszáz... Jó, hogy a többi is nem mind. Hiszen a mi katonánk is csak semmi paraszt s koldus nemes, mint azok. Csak tudnám, hogyan tudták azt megtenni. Valaki tanult katonájuk van bizonyosan... Ki tudja, s ki ösmeri?

KATONA *(jön a keresztfolyosó jobb vége felől előre és az ív alatt megáll; vajdának jelenti)*

Jönnek, nagyuram.

VAJDA *(feláll székéről és megy hátra a keresztfolyosóra, az ablakon kitekint)*

Lám, eljöttek.

PÜSPÖK

Mondottam. Híttad őket, a tűzre való eretneket s koszos pórt.

VAJDA

Ne felejtse: zsinat és császár traktál cseh kelyhessel s paraszttal. S te csak püspök vagy. *(Kinéz az ablakon.)*

Mínta nem is parasztok volnának, de katonák s urak.

(Bal hátulról apát jő be, vele Lukács, íróhártyával. Mindenki feláll. Vajda és apát előrejönnek.)

APÁT

Itt vannak, s kezdődik.

VAJDA

Láttam őket, s tíz lovat számláltam.

APÁT *(a baldachin alá ül le, középen, melléje ül balkézről püspök. Vajda áll még)*

Jól számláltál.

VAJDA

Ki ösmeri közöttetek vezérüket? Ki az a Budai Nagy Antal?

APÁT

Egytelkes kurtanemes. S katona volt.

VAJDA

Hol szolgált?

APÁT

Tudom, a király zászlójában is.

VAJDA

Ott nem tanulhatta, amit tud.

(Hátul nehéz lépések, s bejönnek jobbról Budai Antal, újlaki Bálint pap, Márton zsellér. Porosak, izzadtak, lovagoltak. Megállanak a jobb oldali ív alatt.)

BÁLINT PAP

Dicsértessék a Jézus Krisztus... *(Két társa némán süvegéhez emeli kezét.)*

APÁT *(hangosan)*

Mindörökké...

(Pillanatnyi szünet, mialatt vajda apát mellé jobbra leül, s a többi úr is.)

Vártunk titeket, lépjetez beljebb.

BUDAI ANTAL *(egy pillanatig vizsgálódva nézi végig az urakat sorban, aztán határozottan megindul az asztal szabad jobb vége felé, és ott, szemben apáttal megáll. Két társa melléje sorakozik. Budai Antal végül apátra szegi szemét, s a többit mintha nem is látná)*

A vajda úr ma traktára hívott ide. Üzentem: délire itt leszek. S még nincsen dél. Itt-é a vajda úr?

VAJDA

Ország vajdája én vagyok, traktára én hívtalak, Budai Nagy Antal. Itt velem püspök úr, vármegyék, székelység, szászok. Az ország.

BUDAI ANTAL *(állva hallgatta vajdát, most leül. Két társa melléje telepedik jobbról, balról)*

Messze útról jöttünk, uraim, s megfáradtunk. *(Vajdához.)* Beszélhetünk, s szódat akarjuk hallani, nagyuram.

BUDAI ANTAL

Békességet én is, és mindenki. Fegyvert azért fogtunk, hogy azt cselekedjük.

BÁLINT PAP

S építük meg Krisztus evangéliuma szerint, amit nem mi rontottunk el.

BUDAI ANTAL

S hogy gondolja, nagyuram, a békességet?

VAJDA

Békesség csak így lehet: fegyvert leteszitek, minden lopott holmit kiadtok. A pór visszatér urához. Tűszokat adtok. S én ígérem, senkinek haja szála nem görbül...

BUDAI ANTAL (*kis szünet után*)

Így-így... Hát így gondoljátok a békességet, urak. És azután marad minden a régiben, ugye?

VAJDA

Nincsen tovább. Senkit rebellióért nem bántok. A nemest nem hívom törvénybe. Egy korbácsot nem kap a paraszt. Pecsétemmel s nevemmel adom... De nincsen tovább...

BUDAI ANTAL

A kelyhes hitűekről megfélemedztél, uram. Azok szabadságáról.

VAJDA

Püspök dolga, nem enyém.

PÜSPÖK

Nincsen tovább.

BUDAI ANTAL

Utolsó szód ez, nagyuram? Bábolna után alig két héttel rossz tréfa ez. De lásd. (*Bólint paphoz.*) Kell-e ez a békesség kelyheseknek? (*Mártonhoz.*) S kell-e a pórnak? Szóljatok.

BÁLINT PAP (*feláll*)

Vajda úr mondotta s e pápista püspök: nincsen tovább. Gondolom, mehetünk innen most.

MÁRTON (*feláll*)

Bolond, ki fegyvert kezéből adja.

BUDAI ANTAL

Hallod, nagyságos uraim? Ím, a kelyhes mondja és a

pór: aki békességet szóltál, csúfság az, vajda uram, s most egyszer erősebbek vagyunk, mint ti... Békességet akartam, minden embernek békességit Krisztus parancsa szerint, de nektek nem az kell. Ám legyen, s ti lássátok...

VAJDA (közbevág hirtelen)

Harcot akarsz? Rebelliót? Felborítani az országot? Törvényt és rendet tűzre vetni? Ezt akard?

BUDAI ANTAL

Cselekedni akarom a békességet és betölteni a törvényt. S ezért most elmegyek. *(Feláll.)*

VAJDA *(kis szünet. Szembenéznek egymással Budaival, aztán nagyon komolyan, minden szót megnyomva)*
Én úgy végeztem, hogy itt maradj, s most innen nem mehatsz.

BUDAI ANTAL *(nincsen nagyon meglepetve, mintha el lett volna effélére készülve. De szeme közé ránc fut, és hangja éles)*

Úgy végezted? Lám. S az oltalomlevél? Neveddel s pecséteddel? S nem mehetünk? *(Összehajtott hárttyát vésszen elé övéből s kiteríti maga elé az asztalra.)*

(Most kintről, elég messziről még, bűgő tülökhang hallatszik. Márton felkapja fejét s figyel. Bálint pap pedig csendesen, nyugodtan a jobb oldali ablakhoz áll. Az ablak nyitva.)

APÁT

Szódra vigyázz, vajda uram. Aki traktára jött a monostor falai közé, mindig békességgel jöhetett ide és mehetett innen. S te pecsétedet adtad erre, s nevedet...

VAJDA

Mondják, ama Husz Jánosnak is oltalomlevelet adott a császár... De én nem bántalak, ha békességemet elveszed...

MÁRTON *(Budaihoz halkan)*

Pál hadnagy.

BUDAI ANTAL *(bólint, aztán hideg csúfolódással)*

Hédervári Kont bolond volt. Husz János mester szent, és Zsigmond királyunk hatalmas császár... De te, uram, csak kicsi Erdélyországnak vajdája vagy, s én számoltam veled. *(Feláll, veszi az oltalomlevelet, kettéhasítja és visszadobja az asztalra.)* Békességed nem kell,

s te nem állhatsz az én utamba, ha el akarok menni.

(Hirtelen megfordul.) Mehetünk innen, Márton. *(Indul)*

VAJDA *(megdöbbenve ugrik fel helyéről)*

Eszeveszett. *(Kiált.)* Katonák. Héjj. *(Hátulról, jobbról katona jó sietve s keresztfolyosó első íve alatt megáll. Hátul még látszanak a katonák.)*

KATONA

Parancsolj, nagyuram.

BUDAI ANTAL *(megáll. Márton szintén. Budai megfordul, s vajdához, fojtott hangon)*

Katonákat állatsz utamba?

APÁT *(ültéből feláll, s nagyon komolyan)*

Vigyázz, jól, vajda, mit cselekszel most...

(Vajda pillanatig habozni látszik.)

PÜSPÖK *(megvetően)*

Eretnekek s lázadók ezek.

VAJDA *(katonához, Budaira mutatva)*

Ezek innen el nem mehetnek.

KATONA

Értem, uram. *(Kardot von s hátraszól.)* Szablyát, legények.

(Karddal kezében az oszlopközben megáll, három legény háta megé sorakozik.)

BUDAI ANTAL *(sötéten)*

Kardot vonatsz reám?...

(Bálint az ablaknál karjával kifelé integet.)

VAJDA

Mondottam, Budai Antal: nem bántalak, ha békességet elveszed.

BUDAI ANTAL

Nem tudod, mit beszélsz, de ám lásd.

(Visszajön s jobb fal menti padra leül. A kardját térdén keresztbe teszi. Márton is hátralép, pallosát vonja, és szétvetett lábakkal, hogy a katonákat és az asztalnál ülőket is lássa, pallosára támaszkodva megáll.)

VAJDA *(egy lép szoba közepe felé)*

Nem kell a békességem neked?...

(E pillanatban kinn, egészen közelről riad meg a tülök, aztán két-három kemény döngetés, és ordító kiáltások. Majd éles, trillázó sípszó, és hirtelen néma csend. Benn minden egy helyen megmered.)

VAJDA

Mi ez? *(Budaira néz.)*

BUDAI ANTAL *(hüvelybe dugja kardját)*

Megkéstél, vajda.

(Rettentő robbanásszerű csattanás kívül, aztán recsegés és zuhanás. Csend, aztán diadalmas üvöltés, ordítás és dulakodás, majd rohanás zaja.)

Üsd! Vágd! Jézus! Jézus!

(Márton áll, meztelen pallosára támaszkodva, mint palkulár, s vigyorog. Az urak mind állanak már.)

MÁRTON *(katonákhoz, akik tanácstalanul s riadtan állanak)*

Halljátok, zsoldosok?

(Barátok suhannak elé réműlt arccal hátul, jobb felől, és jönnek előre.)

EGY BARÁT *(ijedt képpel apáthoz)*

A pórok, atyám, berontották a kaput. *(Lukács a hátsó ablakhoz megy.)*

PÜSPÖK *(keresztjét szorongatja, s feje lecsuklik, székébe roskad)*

A pórok...

VAJDA *(Budait nézi most is)*

Te dolgoz ez, Budai Antal?

BUDAI ANTAL *(kezét mellén összefonja, kényelmesen a falnak dőlve ül a padon, s ahogy mondja, mosolyogni látszik)*

Sok katonádat láttam az udvaron ma, s ide parancsoltam két zászlót én is... S gondolom, most mehetnék, és senki utamat nem állana.

(Kinn üvöltő diadalordítás, és a rohanó dübörgés erősödik.)

LUKÁCS BARÁT *(az ablakból)*

Leverték a huszárokat, s jönnek.

PÜSPÖK *(motyog)*

A pórok...

VAJDA *(urakhoz)*

Vonhassuk a kardot, urak. *(Vonja kardját, s maga elé az asztalra teszi.)*

TAMÁSI HENRIK *(Gyerőfihez)*

Gondolom, e szegény püspök décimájáért ma meghalunk.

(Vonja kardját, s Gyerőfi is szó nélkül; Gotfrid magába roskadva áll.)

(A dübörgés és lárma az ajtóhoz érkezik. Majd egy kemény tárgyjal nagyot ütnek az ajtóra kívülről.)

(Halálos csend a teremben, és semmi moccanás.)

APÁT *(hideg, szenvedélytől ment, kemény baráthangon)*

Aki fegyvert von, fegyver által vész. *(Leül a baldachin alatt.)*

VAJDA *(kardját hüvelyébe dugja)*

Igazad van. *(Leül apát mellé, s jórészt a többi is helyére ül, Tamási áll.)*

(Most egyetlen hatalmas ütésre bezuhan az ajtó, és kezében karddal beugrik Vajdaházi Pál. Az eléje álló katonák között széjjelüt, előrejön és a keresztfolyosó jobb nyílásában megáll. Bálint atya most már előrefordul jobb ablaknyílásban.)

(A betört ajtón át ordítva, káromkodva nyomulnak be a fegyveres pórok: karddal, csákánnyal, fejszével stb., némelyiken sisak, katonamente, süveg, bőrv, kenderkötél, sarkantyús csizma, bocskor. A katonákat perc alatt leverik, és megtöltik a keresztfolyosót Vajdaházi háta mögött. Bálint pap előrejön s Vajdaházi mellé áll.)

VAJDAHÁZI PÁL *(apához, kiáltva)*

Hol a vezér, szentatyám?... S kik ez urak itt?

(Megpillantja a vajdát.) Csáki vajda...

BÁLINT PAP *(előrelép és mutat)*

S a pápás püspök is.

PARASZTHANG HÁTULRÓL ORDÍTVA

Vesszenek...

HANGOK ÖSSZEVISSZA

Üsd le a décimást... Véres vajda... Vágjuk, pajtás...
(Előrelendülnek emelt fegyverekkel.)

BUDAI ANTAL *(most előrejön. Kezében vezéri buzogánya magasra emelve, és hangja sivít)*

Megállj!

VAJDAHÁZI PÁL *(meglepetve áll s fordul a hang felé)*

A vezér.

HANGOK

A vezér...

(Csend lesz benn, s a külső lárma is megszűnik.)

BUDAI ANTAL

Senkihez egy ujjal ne érjeteK. Vissza, s ki innen.

(Az emberek felmordulnak, de aztán lassan, később gyorsabban fordulnak s a keresztfolyosóra húzódnak.)

BUDAI ANTAL *(Vajdaházihoz)*

Idejében jöttetek, Pál... S mi újság?

VAJDAHÁZI PÁL

Minden rendben. Mi a parancs?

BUDAI ANTAL

Tábort künn a mezőn üssetek. Ide bé őrséget állass. Ki embered bitangol és latorkodik, korbácsot adass annak.

Ezt parancsolom, s menj.

VAJDAHÁZI PÁL *(fordul)*

Ki innen mindenki. S fúvass gyülekezőt, György.

(Megy ő is ki, és az emberek röhögve, beszélgetve előtte, csak három kelyhes katona marad hátul, vont fegyverrel, őrségül.)

BUDAI ANTAL *(néz utánuk, aztán fordul, lassan az asztalhoz megy, a végénél megáll. Bálint és Márton mellette. Budai szó nélkül mustrálja az urakat, s végül vajdára szegezi szemét)*

Mondottam: számoltam veled, uram. S most nem tudom... *(Elhallgat.)*

VAJDA *(közömbösen vonja a vállát)*

Tehetsz most, amit akarsz.

(Künn felharsan a gyülekező tülökhang.)

BUDAI ANTAL *(elgondolkozva hallgatja, aztán)*

Tudom, uram. Amit akarok, azt tehetem veletek. Mindent. *(Erősödő hangon, s kitörve.)* Most rabbá tehetlek mindeteket, ti urak. S ha akarom, itt megtiporhatlak s levágathatlak. Ezt a fészket itt széjjelrúghatom s porrá tehetem. S ha akarom, most itt vajdát tehetek ez országnak és e pápás püspök helyett Krisztus igaz papját püspökül. Markomban vagytok, urak. Ebben az én markomban. S mint harapófogót szoríthatom össze markomat, ha akarom. *(Kiabál már, és összeszorított két ökle az asztalon.)* Megtehetem, mert kezemben a fegyver, és kezemben ez ország, és titeket az én kezembe adott az én igazságos, erős Úristenem...

MÁRTON *(mogorva gyűlölettel)*

Ezt parancsold, uram, s meglesz.

VAJDA (*Mártonra néz, aztán hidegen*)

Ám cselekedd. De hiszed-é, hogy igaz békesség lenne az és okosság?

BUDAI ANTAL (*elgondolkozva*)

Ha hinném azt, cselekedném is bizonyára. Hanem, vajda uram, megpróbálom itt s most cselekedni az igaz békességet, s lássam, akarjátok-é azt ti is?

VAJDA (*hidegen*)

Nem tudom, mi a te békességed.

BUDAI ANTAL

Megtudod... Bálint, olvasd. (*Leül.*)

BÁLINT PAP (*tekercset vészen elé s olvas*)

A pór ne adjon nónát, a décimát a régi rend szerint adja, s nem új pénzben. A háromesztendős hátralékot engedje el a püspök.

PÜSPÖK (*belemordul*)

Esze ment a pórnak.

BÁLINT PAP (*felfigyel*)

Szólott valaki?

VAJDA (*püspökhöz, halkán*)

Ne szólj most. (*Bálinthoz hangosan.*) Folytasd csak.

BÁLINT PAP (*tovább olvas*)

A pór szabadon költözhessek, s ura abban erővel ne tartóztassa. Testálhasson a pór magáéről szabadon, mint régen, s azt ne másíthassa földesura, se vármegye. Jobbágy után földesura ne örökölhessen semmit... (*Megáll az olvasásban.*)

GOTFRID (*oldalba üti Gyerőfit*)

Ne szíjd fogadat, Mihály. Tudom: régi királyok törvénye ez, csak ti megfélejtettétek...

GYERŐFI MIHÁLY

Emlékeztet most ez ember itt, lám.

TAMÁSI HENRIK

S két zászló kopja ott kinn.

VAJDA

Folytasd, ha van még.

BÁLINT PAP

A kelyhességnek szabadsága legyen Erdélyországban, mint azt a cseheknek adta Zsigmond király. Az inkvizíció tilalmas legyen, és márkai Jakab páter az országból kiűzessék. (*Megáll.*)

PÜSPÖK *(feláll székéből)*

Pórokkal traktálok, de hérétikusokkal nem. (Megy balra, hátra kifelé.)

VAJDA *(megvonja vállát, s inkább magának morogja)*

Te főzted ezt, s nyelni fogod, tudom.

MÁRTON *(vigyorog)*

Tövisnél kaszás parasztok gyülekeznek, s Fehérvárra készülnek püspöklátni, úgy tudom.

(Tamási ispán most szó nélkül megy püspök után.)

VAJDA *(Bálinthoz)*

Van még?

BÁLINT PAP *(leteszi kezéből az írást)*

Elvégeztem. De abból, kit olvastam, egy jottát is nem alkuszunk.

VAJDA *(gondolkozva mered maga elé)*

Egy jottát se... Nehéz szó... *(Hallgat egy percig, aztán Budaihoz.)* Nehéz a békességed, Budai Antal...

Én azt egyedül, ha akarnám se adhatom vagy vehetem el... Ország dolga az, nemcsak enyém...

BUDAI ANTAL

Tanácsot ülni akarsz az urakkal? S magatok közt külön?

VAJDA

Nem tehetek mást.

BUDAI ANTAL *(elmosolyodik)*

Látom, jól meg kell rágjátok... De nekünk van időnk ma.

MÁRTON

Mehetnénk mi is addig, gondolom.

BUDAI ANTAL

A táborba. Igazad van.

(Feláll, süvegéhez emeli kezét s indul Mártonnal és Bálinttal. A többiek is felállanak szó nélkül, és mennek hátra kifelé.)

VAJDA *(legkésőbb áll fel, Budai után néz, majd hirtelen utánaszól)*

Megállj, Budai Antal. *(Budai megáll.)* Egy szóra, uram. *(Budai visszafordul; vajda hozzálép. A többi úr már eltűnt hátul balra. Márton és Bálint jobboldalt a keresztfolyosó végénél az ajtó előtt vannak, onnan vissza-*

néznek, s aztán kimennek az ajtón.)

Kérdeznék, hol tanultad a seregvezetést?

BUDAI ANTAL

Mert nem vagyok nagyúr, csudálkozik nagyságod? Katona voltam a király seregében. Amolyan zsoldos.

VAJDA *(közbevág türelmetlenül)*

Hallottam, de nem ezt kértem, hanem hol tanultad ezt a hadvezetést?

BUDAI ANTAL

Ezt? *(Mosolyog.)* Voltam félszemű Ziska katonája is, azután Prokop páter seregében zászlót vezettem. *(Közben jő Ferenc, s vele Bese Anna. Megállnak a keresztfolyosón.)*

FERENC *(mutatja a leánynak Budait, aki félig háttal áll feléjük, halkan)*

Ott van. S vele az ország vajdája...

VAJDA *(bólint)*

Zászlót vezettél hát a fapapucsos páter seregében...

Ha én ezt tudom...

EGY BARÁT *(jön be bal hátulról. Vajdához)*

Várják nagyságodat az urak tanácsába...

VAJDA

Megyek. *(Bólint, barát kimegy.)* Megtanácskozzuk a békeséget... *(Könnyedén süvegéhez emeli kezét, fordul s kimegy.)*

BUDAI ANTAL *(szintén fordul, s megpillantja Bese Annát, mire meglepetten megáll. Anna megmozdul, lelép a lépcsőn s megint megáll. Ferenc ablakfülkébe hátramegy s ott leül. Budai Kisannához megy, pillanatig csend és mozdulatlanság.)*

BESE ANNA *(halkan)*

Eljöttem, Anti.

BUDAI ANTAL

Kisanna.

BESE ANNA

Nem várt engemet, s talán bolondság is volt... Most már tudom én is: bolondot tettem... De akkor öste csak elment, s a csikómat is elvitte. És nem jött vissza többet.

BUDAI ANTAL *(kínlódva, zavartan)*

Nem. Azóta nem... S a csikód Bábolnánál elpusztult,

vissza se adhatom már... Istenem, s még mi volt azóta minden...

BESE ANNA (*halkan, fáradtan*)

Tűz, pusztulás, halál volt... S egyéb semmi... Semmi...

BUDAI ANTAL (összeszedi magát)

Hogy kerülsz ide?

BESE ANNA

Tegnap katonák jártak a faluban. Kérdeztem keedet, Anti. Mindég, mindenkitől kérdeztem. Mondták: ma itt lesz. S így én eljöttem.

BUDAI ANTAL (*nézi a leányt*)

Orcád sárga, s szomorú a szemed. Megfáradhattál, ülj le... S szólj, Kisanna, mi a baj otthon?

(*Leül; a leány melléje.*)

BESE ANNA

Egy éccaka megdúltak és meggyújtottak. Leégtünk. A fél falu is, még a nyáron. Fedél nélkül maradtunk, és édesanyám meghalt. Az állatokat is elhajtották, s kenyér nélkül maradtunk. S ma két hete édesapám is meghalt...

BUDAI ANTAL

Meghalt...

BESE ANNA

Sokan haltak meg mostanában, s elszéledtek, Anti... Tűz, gyilkolás, kóborlás mindenfelé. Égnek a faluk, és a hegyek lángolnak. Senki nem dolgozik. S nem dalol senki. Még a madár sem. Csak fegyver mindenütt, s kóborló népek... S keed hívta hadba a pórt, tudom... S elment velük. Kóborolt és égetett, akasztatott és hadakozott. És rólunk elfelejtkezett. S ezért van minden, minden. Ezért ver az Isten minket és engemet, látja...

BUDAI ANTAL

Nehéz szók ezek, kedves... Ha tudnád te, milyen nehéz szókat hullattál most az én utamba...

BESE ANNA (*nem figyel, csak néz maga elé, és mondja*)

Két hete készülődök. Minek maradjak ott? Egyedül s árván a pusztá, égett portán. S reszketek, mikor a harangot félreverik. Pedig sokszor félreverik mostanában, Anti... S jönnek-mennek a népek... János is szólott

megint. Megint, megint feleségül akar... és haragos, és ő mondotta, hogy mindennek úgyis vége nemsokára, és keednek is vége... és ez iszonyatos, Anti.

BUDAI ANTAL (*nézi a reszkető leányt*)

Ne reszkess... Csak ne reszkess úgy, kedves.

BESE ANNA

Megmondották, hogy ma itt van, és eljöttem. Egyedül jöttem, Anti, keresztül a hegyeken s erdön ide jöttem.

BUDAI ANTAL

Ide. Énhozzám, Kisanna.

BESE ANNA

Ide. Hogy lássam, és szóljak, és kérdezzem, mi lesz? Anti, mi lesz? Csak tovább is ez, ami most van? Tűz és kóborlás, és égetés és gyilkolás lesz? Ez lesz? Ez hát ama jobb, akiért imádkoztunk a Krisztushoz? Ezt parancsolja az ő evangéliuma, hogy legyen? Ezt prédikálja az a rettentő ember, akit egyszer láttam?... Ezt cselekszi keed, Anti?

BUDAI ANTAL (*simogatja a leány fejét*)

Annácska, hiszen én nem ezt akarom. Én békességet akarok, és jóságot az embereknek. Ezt akarom én, és ezt cselekszem...

BESE ANNA

Békességet? – Volt. Jóságot? – Volt. S cselekszi a vérontást, gyűlölséget, fegyvert, tüzet, és én ezt egyedül nem bírom... Ezért jöttem el hazulról.

BUDAI ANTAL

S most mit akarsz tőlem?

BESE ANNA

Csak látni akartam, Anti... Most megláttam, s tudom, hogy keed... nagy úr. Parancsol életnek és halálnak, és megtiporhatja a nagyokat, traktál vajdával, püspökkel s urakkal. Itt láttam. S most még tovább. Csak tovább s mind messzebbre tőlem, s visszafelé nem lehet keednek többet. Ezt most tudom, és ezért búcsúzom. (Feláll.)

BUDAI ANTAL (*feláll ő is*)

Jó. Menj. De ne haza. Nem oda, hanem Kolozsvárra. Bízott embert adok melléd, s az elviszen az óvári klastromba, az irgalmas apácákhoz. S egy hét múlva ez országban békesség lesz, és az emberek nem kóborolnak

többet, de aratni fognak és kaszálni. Egy hét múlva. Akkor én eljövök éretted. S akkor te fogd meg ezt az én kezemet, és vigyél haza engemet.

BESE ANNA (*mosolyog, de szeméből hull a könny*)

Haza. Azt mondja, hogy haza, és én hiszem, hogy akarja. (*Elkomolyodva.*) De ha mégse, ha nem jönne érettem, ha nem jöhetne. Akkor mi lesz, Anti?

BUDAI ANTAL

Akkor... tudd meg, Kisanna,... akkor az Isten irgalmazzon neked s nekem... Most menj. S Ferenczel megvárjatok. Hamar jövök én is.

(*Balról jön vajda, és sietve megy Budaihoz. Kisanna és Ferenc jobbra kimennek.*)

VAJDA (*Budaihoz*)

Veled akarnék szólni, még a többiek nincsenek itt.

BUDAI ANTAL

Lehet már, uram.

(*Vajda áll Budaival szemben, aztán lassan az asztal felé lépegetnek, meg-megállva s beszélgetve. A későbbiek alatt püspök jön be apáttal, leülnek, aztán a többi úr is bejön, s halkán beszélgetve leülnek. Lukács páter az írópolc elé áll, a behozott íróhártyát maga elé teríti, s írónádat vésszen elé, hegyezi stb.*)

VAJDA (*hangosan*)

Elvégeztük. A békesség kell az országnak és minden népeknek. A punktumokat vállaljuk, s megíratam azokat.

BUDAI ANTAL

Ahogy Bálint pap olvasta?

VAJDA

Jórészt. A pórok megkapják, ami régi királyok törvénye szerint nekik jár, s ők is avval tartoznak szolgálni, nem többel. Az elmúlt décimát ne fizessék meg. A sereget hazaküldöd, mindenki hazamegy.

(*A terem közepén állanak most*)

BUDAI ANTAL

De Bábólna mi táborunk marad, s abban őrség.

VAJDA (*bólint*)

Lehet...

APÁT (*közbeváág; s Lukács páterhez*)

Írd ezt hozzá, Lukács. (*Lukács páter írja.*)

VAJDA *(folytatva)*

Azt a márkai Jakabot én is utálom, s indítom tüstént Erdélyből. Az inkvizíciót is vele a pokolba. *(Kis szünet, vajda szeme ravaszul pislog.)* De a kelyhet ne erőltetések most... prédikátoraitok békességben s szabadon lehetnek, és a püspök nem fogja kezükben látni a kelyhet, ha ti se bolygatjátok az ő papjait...

BUDAI ANTAL *(elgondolkozva nézi vajdát)*

Nehéz. S e püspökben nem bízom... De jó. *(Ránt egyet a vállán.)* Meglesz, ha a pór megtarthatja fegyverét, s minden esztendőben táborba szállhasson.

VAJDA *(mérgesen kacag, aztán legyint)*

A gabona érik, maholnap be kell takarítani. *(Bálint.)* Vállalom ezt is, írjad ezt is, páter. *(Páter írja.)*

BUDAI ANTAL *(kicsit elmosolyodik)*

Gondolom, készen vagyunk. Most hát én is elmehetek, mert várnak reám. De hamar jövök is vissza a társaimmal.

(Megy jobbra ki. Vajda elgondolkozva néz utána, aztán az asztal végéhez megy s ott megáll. Ekkor Budai már nincsen a teremben. Az urak előrejönnek és a régi rendben leülnek.)

VAJDA

A traktát elvégeztem. Megírtuk a punktumokat, pecsétünket s nevünket adjuk, és a békesség megvan.

PÜSPÖK

Békesség?... Országunk megalázása, fejünk porba hajtása koszos paraszt előtt, és szentegyházunk gyalázata: ez a te békességed. Pecsétemet s nevemet adjam erre én, urak, nemzetek s te, Csáki István, ország vajdája?

VAJDA *(nagyon komolyan)*

Te mondod, s én tudom: gyalázatos e békesség... De nagy kockajáték ez, urak, megtudjátok. Fejünk rajta és országunk. Első játékot e paraszt nyerte, s az Bábolna volt. Második játék ez volt: Kolozsmonostor, s itt nyerte e kurtanemes a békességet... De én is nyertem itt; az időt... *(Szünet, majd sötéten, fenyegetően.)* De azután Kápolnára hívlak országostul, s ott nem fősvénykedtek s nem alkudoztok, de megadjátok nekem, ami szükséges

a hadra... Harmadik játékot én akarom nyerni, és az lesz az utolsó...

(Budai Antal jön vissza. Vajda hirtelen elhallgat, feléje fordul s pár lépést eléje teszi.)

VAJDA

Egyet akarnék még. *(Budai elutasító mozdulatot teszi.)*

Nem punktumokhoz. Én magam szeretnék valamit tőled.

BUDAI ANTAL

Szólj, uram.

VAJDA

Ha a békességet elvégeztük, te az én zászlómhoz szegődj.

BUDAI ANTAL

Mit akarsz, nagyságos uram?

VAJDA

Vajdai zászlót adok parancsod alá, Budai Nagy Antal.

BUDAI ANTAL *(fagyosan)*

Nem kell. Zászlód nem kell, és senki zászlója nem kell.

VAJDA *(végigméri Budait; s őszintén)*

Kár. Akartam volna pedig. *(Gondolkozva.)* S ez lett volna az egyetlen út, aki számodra nyitva van.

BUDAI ANTAL

Volna másik utam is, elhidd. Akit százezer pór s kelyhes katona csinálna nekem, ha én azt úgy akarnám.

VAJDA

De azt az utat ne kívánd magadnak, Nagy Antal. Mert bizony mondom, az nem oda viszen, ahová te gondolod, hanem ahová én tudom: *(keményen szembenéz)* a vesztőhelyre.

BUDAI ANTAL *(megsápad, keze kardjára fut. Jönnek hátulról Bálint pap és Márton, jönnek az asztalhoz. Budai rájuk néz, s visszatolja kardját. Aztán)*

Uram! Írjuk alá a punktumokat.

(Fordul, s indul az asztal jobb végéhez, s ott régebbi helyére ül. Melléje Márton és Bálint. Vajda és a többi is a régi helyére ül, csak Tamási áll. Lukács páter a békesség megírt punktumait magában foglaló iratot az asztalhoz hozza s leteszi az asztal bal végén; meggyújtja a gyertyát. Aztán apát felé fordul, s meghajtja magát. Kis szünet.)

APÁT

Elsőül te add nevedet: Stefanus Csáki, vojvoda Transsylvaniae... *(Vajda feláll székeből, lassan az asztalhoz megy, irónádat vészen kezébe, mártja a téntába. Pillanatig mozdulatlanul nézi az iratot, aztán hirtelen elhatározással aláírja nevét. Lukács viaszrudat tart a gyertyához, és viaszt csepegtet az írásra, miközben vajda lehúzza gyűrűjét s a viaszra nyomja. Aztán lassan megfordul és lehajtott fejjel helyére ül vissza. Lukács porzót hint az aláírásra.)*

APÁT

Másodikul te írod: Georgius, episcopus Transsylvaniaensis. *(Püspök lassan feláll és jön az asztal felé...)*

(Függöny közben lassan lemegy.)

NEGYEDIK FELVONÁS

SZÍN: A kolozsvári óvári városháza emeleti szobája. Boltozott mennyezet, hátfalon nagy ablakfülke keskeny ablaknyílással, körülökéssel a fülkében. Bal falon hátul félkörű nyílás az előtérbe. Előtte, fal mellett erősen vasalt láda. Jobb falon hátul szegletben tűzhely, füstfogóval. Előtte ajtó szomszéd szobába. Szoba közepén kicsi, nehéz, gótikus asztal, mellette kartalan kecskelábú ülökék. Asztal megett, tűzhely előtt nagy karosszék. Asztalon fedeles ónkupa, két pohár és vasgyertyatartó.

IDŐ: 1437. december 31. Szilveszter. Kegyetlenül hideg idő, mely estére hófúvásos viharra változik. Késő délután. Félhomály, a tűzhely vöröses fénye világít.

(Mikor a függöny felmegy, a szobában Vajdaházi hadnagy van egyedül. Ül az ablakfülkében, szemben a hátulsó nyílással. Szemben lévő padon hosszú kardja, tokban. A szobában csend. Aztán elől jobbról nyílik az ajtó hangtalanul, s a szobába lép Bese Anna, Budai Antal felesége.)

BESE ANNA *(feje fátyolkendőbe kötve, ruhája középkori nemes-polgár asszonyos viselet: combközépig érő, rókaprémés, magas állógallérú fekete kabát, hosszú, kerek*

szoknya, lábán papucs. Előrejön, az asztal mellett megáll)

Kegyelmed az, Pál hadnagy?

VAJDAHÁZI PÁL *(felriad, felugrik, kardját kapja. Aztán megnyugszik s visszaül. Restelkedve)*

Csak én. Mit akarsz?

BESE ANNA

Az uram reggel ment el. Délre nem jött haza. Mit tud róla?

VAJDAHÁZI PÁL

Csak ezt én is. Nem jött még vissza, s nem üzent.

BESE ANNA

Rég nem imádkoztam templomban, Pál. Úgy szeretnék templomba menni.

VAJDAHÁZI PÁL *(feláll)*

Nem mehetsz. Ki a házból nem eresztelek, Anti megtiltotta.

BESE ANNA

De mért?... Mondja, Pál, mért vagyok rab?

VAJDAHÁZI PÁL

Egy hete kergettük ki a városból az asszonyokat. Mind.

Egy sincsen több. Azért.

BESE ANNA

Nem tudtam. S azokat mért kergették ki?

VAJDAHÁZI PÁL

Hogy ne egyenek. S te maradtál itt egyedül.

BESE ANNA

S igaz, én eszem. Ezért nem mehetek hát ki a házból?

VAJDAHÁZI PÁL

Ezért, Anna. Ne lássanak az emberek. A katonák...

Az éhesek... Nem jó, ha látnak...

BESE ANNA *(elgondolkozik)*

Szeretném, ha nem volnék már itt. Anti azt ígérte, hogy még ebben az esztendőben itt hagyjuk ezt a várost.

S holnap újesztendő... Pál, mondja, baj van? Mondja, nagy a baj?...

VAJDAHÁZI PÁL

Ne kérdezz engemet, Anna. De az uradat. Én katona vagyok, s ő a vezér. Ő tudhatja csak, s az Isten...

BESE ANNA

Az Úristen?... Pál... akkor nagy a baj. *(Halkan.)*

Akkor a halál kóborol itt...

(Csend, majd künn közeledő lépések. Vajdaházi a bal hátsó nyílás elé áll.)

VAJDAHÁZI PÁL

Valaki jő, s te menj most.

BESE ANNA (indul, de az ajtónál megáll)

Mint a rab.

VAJDAHÁZI PÁL (türelmetlenül)

Siess, Anna.

BESE ANNA

Igen, igen. Mint az elítélt rab. (Kimegy az ajtón.)

(A bal hátsó nyíláson ekkor már bejött Kardos Jákob. Fején kötés, arca piszkos, véresen mocskos, beesett. Lábbával topog, mert fázik, és jobbra jön, a tűzhely elé áll. Mogorva.)

VAJDAHÁZI PÁL (áll Jákob előtt, s két kézzel támaszkodik a kardjára)

Késetetek, Jákob. Mi újság?

KARDOS JÁKOB

Szorul a hurok, hadnagy. Fulladunk. Szamosfalváig se juthattam, s hat kopjámat vágták le... Kajántó felől is be vagyunk zárva szorosan.

VAJDAHÁZI PÁL

Mártonról van-é híred?

KARDOS JÁKOB (halkan)

Márton a vajda rabja...

VAJDAHÁZI PÁL (rémülten kiált)

Hazudsz... Hogy Márton?...

KARDOS JÁKOB

Ne ordíts. Senki nem tudja még talán. És ne is tudja, amég a vezér nem.

VAJDAHÁZI PÁL (kezével fogja száját; fojtott hangon)

Te honnan tudod?

KARDOS JÁKOB (bekötött fejére mutat)

Karddal kaptam, látod? Vajdai huszár volt, leütöttem. Az mondotta. S azt is, hogy bolond vagyok. Ha átalmennék, kegyelmet kapnék. Erre kettéhasítottam a fejét, hogy ne szólhasson többet. Mert jöttek a legényeim, s meghallhatták...

VAJDAHÁZI PÁL

Antit nem láttad?

KARDOS JÁKOB

A klostrom-bástyánál mustrál. Mondotta: itt várjam meg...

(Vészen egy széket s a tűzhely mellé ül. Közben künn megint lépések, s az ajtón katona jön be. Ez Szilágyi András, a szilágysági pórok tisztje.)

SZILÁGYI ANDRÁS

A vezért keresem. *(Hangja durva, ő maga nehézfejű kurtanemes.)*

VAJDAHÁZI PÁL

Nincsen itt, láthatod.

KARDOS JÁKOB

A klostrom tájékán van, ha még el nem ment.

SZILÁGYI ANDRÁS

Mert az embereim éhesek.

VAJDAHÁZI PÁL

Osztottunk a reggel kenyeret.

SZILÁGYI ANDRÁS

Félnapra valót. Már három napja csak ennyit.

VAJDAHÁZI PÁL

Másnak se többet, a szilágyi embernek sincsen két hasa.

SZILÁGYI ANDRÁS

De az korog. S fegyver van a kézben.

VAJDAHÁZI PÁL

Fegyvert ne emlegessetek. S dolog nincsen.

SZILÁGYI ANDRÁS

Mért nincsen? Mért? Ezt kérdem: ebben az üres piszkos fészekben mért ülünk?

KARDOS JÁKOB

Repülj ki belőle, bolond, ha tudsz.

SZILÁGYI ANDRÁS *(kezd mérges lenni)*

Fegyverünk van, s Enyedről is kirepültünk. Egy roháással kettéharaptuk a vajdai sereget. Most meg itt ülünk. Egy falás kenyérünk nincsen vacsorára, s a vezér csak ül, s traktál a vajdával... *(Kis szünet, de senki nem akar neki felelni.)* Biztattak, karácsonyra jön Márton a szabadító sereggel. De úgy lehet, ez csak hazugság volt.

VAJDAHÁZI PÁL *(élesen)*

Kiről mondod, hogy hazudik?

KARDOS JÁKOB

S ki mondja?

SZILÁGYI ANDRÁS

Mondják. S nem igaz? Katonák beszélnek, kelyhes keresztények.

KARDOS JÁKOB

Nem ember az, de baromállat. S korbács való nektek, nem szó. Nyakatokba iga. Az.

SZILÁGYI ANDRÁS (*erősen dühös*)

Fogd a szád. Éhes a katona, s lát és hall. És meg van fogva. Ebben az egérfogóban, akibe beléhoztátok, ti s a vezér. Nem repülhetünk ki? Mért jöttünk akkor ide bé? Ki akarta? S mért ültünk itt, amíg bezártak, hogy nem moccanhatunk s itt dögölhetünk. De a vezér csak traktál s alkuszik. Az asszonyokat kihajtotta, mert fogytán a kenyér, de mindenki tudja: egy asszony itt van még. S igazság ez?...

KARDOS JÁKOB (*felugrik, s közbe akar ütni*).

VAJDAHÁZI PÁL (*Jákobhoz*)

Shót se szólj s ne moccanj. Hadd mondja ez okos ember, mert ő tudja.

SZILÁGYI ANDRÁS

Mindenki tudja, s én is. De most már elég. Nem kell seregünknek trakta, se alkuvás, se békesség. Se vajdával, se urakkal, se papokkal...

VAJDAHÁZI PÁL (*gúnyosan*)

Úgy, úgy. Harc kell nektek, zsákmány és minden. De ha három nap nem telik bendőtök pukkadásig, összedugjátok a fejeteket, s vinnyogtok, köpdöstök s bűdösítetek, mint megszorult görény. Emberek vagytok-é? Kelyhesek s katonák, avagy koszos ebek?

SZILÁGYI ANDRÁS (*ordítva*)

Ebek? Te mondod, hogy ebek? De a mi bőrünkre megy a játék, amit ti játszottok? Vigyázzatok! A fegyver a mi kezünkben. S ha dögölni kell, velünk kell dögöljete ti is, s nem menekedik mi bőrünk árán senki. A vezér se, a felesége se...

(*Vajdaházi és Jákob szó nélkül ugranak hozzá.*)

KARDOS JÁKOB

Üsd le, hadnagy.

(*Vajdaházi akkor már szó nélkül Szilágyi arcába ütött*)

öklével. Szilágyi felordít, s hátratántorodik az ablak-szeglethez. Az ajtó nyílik, s belépnek rajta Budai Antal és apát. Meghökkenve állanak meg. Pillanatnyi csend. Szilágyi áll összegörnyedve s nekitámaszkodva az ablak sarkának, két keze véres arcára szorítva. Kinn szélsivítés, és egy ajtó dörren.)

BUDAI ANTAL (lép egyet előre, felcsattanó hangon)

Mi ez itt, Pál?

(Vajdaházi ökle lehanyatlik. Jákob félig kihúzott kardját hüvelyébe tolja. Kis csend.)

BUDAI ANTAL

Feleljetek. (Szeme egyikről a másikra ugrik.)

Ittasok vagytok?

VAJDAHÁZI PÁL (csendesesen)

Ugatott s harapott az eb, s szájon vágtam.

BUDAI ANTAL (nagyon megviselt képű. Katonásan öltözve, kard. Apáthoz)

Üljön le, szentatyám. Abba a nagy székbe ott a tűzhely mellett. (Apát szó nélkül előrejön s leül a karosszékbe. Vajdaházihoz.) Vessétek ki e dögöt. (Elfordul, s szemben áll Jákobbal. Vajdaházi kitámogatja Szilágyit.)

KARDOS JÁKOB (hozzáhajol Budaihoz, súgva)

Uram, Mártont megfogták.

BUDAI ANTAL (meredten néz, aztán lehajtja fejét; halkán)

Tudhattam volna... (Jákob vállára teszi kezét, és szemébe néz.) Egyik kezünk leszakadt, Jákob. Vigyázzunk, nehogy idő előtt tudja s lássa ezt valaki. (Elgondolkodik.) De ma holdtölte, s talán fordul az idő... Hóban s szélben semmit nem ér a ló s a páncélos és íjas... Ezt tanuld meg, Jákob... S vajon él-é?

KARDOS JÁKOB

Nem tudhatom. (Szünet.) Parancsolsz még valamit, uram?

BUDAI ANTAL

Most menj. (Jákob kimegy, Budai utána szól.) Senki ide nem jöhet. (Budai forgácsot vészen a tűzhelyről és meggyújtja a gyertyatartóban a gyertyákat. Aztán leül apáttal szemben az asztal mellé; a nézőtérről mindketten profilban látszanak. Apáthoz.)

Most egyedül vagyunk, szentatyám, és senki nem háborít... Nem vártalak. A vajda küldött?

APÁT

Én akartam jönni. S itt vagyok most vajda szavával és püspök tudtával.

BUDAI ANTAL

Mit kívánsz tőlem?

APÁT

A békességet, Budai Antal.

BUDAI ANTAL

Jakab-napkor megtettük. Én tartottam, s mi mind tartottuk, de vajda felborította, tudhatod.

APÁT

Tudom. S mégis akarnám.

BUDAI ANTAL

Tegnapelőtt vajda szólított minket: adjuk kezünkől a fegyvert s a rab papokat, és ő kegyelmet ad nekünk.

APÁT

Te azt üzented vissza, hogy a fegyvert nem adod, s a kegyelem nem kell. Rosszul tetted.

BUDAI ANTAL

Nem hiszek a vajdának, s nem hiszek püspöknek.

APÁT

Fogóban vagytok, s abból utatok kifelé nincsen.

BUDAI ANTAL

Enyeden is így tudta vajda, de lám, baj nélkül kijöttünk, s megvehettük Kolozsvárt. Igaz-é?

APÁT

Megvettétek. De most a vajda láncot vont körétek, s nem jöhettek ki. A vajda várhat, van ideje, de ha kenyereitek elfogy, a fegyver kihull kezetekből. Akkor pedig a vajdánál nincs kegyelem és irgalom számotokra. S én azt nem akarnám...

BUDAI ANTAL (*keserű gúnnyal*)

Jó a szíved, atyám, ha megsajnálod az eretnek kelyhest s a rebellis pórt.

APÁT (*ridegen*)

Se egyet, se másat nem szánom. Aki az egyház törvényét s ország rendjét rontja s borítja, azt én nem sajnálhatom, mert a rendet s törvényt szolgálom.

BUDAI ANTAL

Egyház törvénye s ország rendje nem Krisztustól való, hanem papok s urak épített erős vára az, akiben benne

ülnek, és akibe bé nem eresztik a tenger sok szegény népet, hanem fegyverrel és korbácsi uralkodnak rajta. Ezt a fegyvert és korbácsot kell kivenni papok és urak kezéből, és ama rend és törvény várát kell lerontani, akkor igazság lesz, és egy lesz a rendje és törvénye minden embernek. Ezért vettem kezembe fegyvert.

APÁT

Egyház törvénye és ország rendje kemény kőszikla. Aki bolond fejjel vakon szalad neki, betöri fejét s megnyomorodik. Ezért akarnám, hogy okosak legyetek most, mert tudom, hogy a halálé vagytok különben.

BUDAI ANTAL

Úgy lesz, ahogy az Úristen akarja. Mindenütt a világon eretnekeket égetnek és rebelleseket nyársalnak, de a tűz és vér a földet trágyázza, hogy kikelhessenek abból új eretnokségek és rebelliók.

APÁT (*elgondolkozva*)

A püspök és vajda ezt nem tudják, és titeket mind vesztőhelyre adnak s halálra. Ezt nem akarnám, de hogy meghajtsátok fejeteket rend és törvény előtt.

BUDAI ANTAL

Megüzentem: vigye hadait a vajda innen, mi meg kiadjuk a papokat, kiket rabul tartunk, s mi akkor álljuk a békességet, kit Jakab-napkor kötöttünk.

APÁT

Mondhattad ezt akkor, Budai Antal, amikor vártad kelyhes Márton szabadító seregét. De tudd meg: Márton s vele két tiszted a vajda rabjai.

BUDAI ANTAL

Tudtam ezt. De mondd, atyám, él-é még Márton?

APÁT

Rab. És most vajda utolsó szavát mondom, s utoljára: lerakjátok a fegyvert, a rab papokat kiadjátok. Akkor a pór mind hazamehet békességgel. De tisztjeitek az országban nem maradhatnak, s rabul adjátok ama Bálint nevű papot. S te vajda hadához állasz, és zászlót ad neked...

BUDAI ANTAL

Úgy. (*Szembenéz apáttal.*) Bálint papot rabul adjam papok prédájára, s magam zászlót vállaljak vajda seregében. Ha én ezt a zsványságot mind akarnám tenni

és tehetném, hiszed-é, atyám, hogy vajda s püspök ezt a kötést tisztességgel tartanák?

APÁT *(nem néz Budai szemébe)*

Mit tehetsz, Budai Antal? Vajda ittszorított, s minde-
teknek az Isten irgalmazzon.

BUDAI ANTAL

Tudom ezt, de mást is tudok, mert katona vagyok, és vajda is tudja ezt. Lásd, mostanig száraz, csendes tél volt, hó sehol egy szikra sem. Hanem ma, úgylehet, fűjás lesz s temérdek hó. Az pedig a mi barátunk, nem a vajdáé.

(Nyílik az ajtó, s belép Vajdaházi.)

BUDAI ANTAL *(feláll; Vajdaházihoz)*

Mit zavarasz? Mondottam: senki ide nem léphet.

VAJDAHÁZI PÁL

Bálint pap akar szólni veled.

(Bálint belép és néhány lépés után megáll. Vajdaházi a tűzhely mellett benn marad.)

BUDAI ANTAL

Mit akarsz, atyám? Láthatod, beszédem van itt, és sietős.

BÁLINT PAP *(apátra néz)*

Az emberek éhesek, és Szilágyi Andrásnak orcájába vert hadnagyod, amért ezt megmondotta. Te meg az utcára vetted a házból. Rendben van-é ez, Anti?

BUDAI ANTAL *(elcsudálkozva)*

Reám panaszolsz, atyám, s Vajdaházi Pálra?

BÁLINT PAP

Három hete kushadunk itt, s fulladunk. Semmit nem teszel, és semmit nem tudunk. Igaz-é?

BUDAI ANTAL *(támadó haraggal)*

Számon kérsz? Engemet?

BÁLINT PAP

Tégedet, Budai Antal. *(Apátra mutat.)* Azt mondták nekem: megint traktálsz a hazudó vajdával s nyúzó püspökkel. Nem hittem. S most lám, itt e pap. S ketten beszéltek s traktáltok titkosan, és örözteted ajtódat, hogy senki lábát be ne tegye ide. Ki bőrire traktálsz? Senki nem tudja.

BUDAI ANTAL *(felcsattan)*

Pap vagy, de nyelvedre féket tégy. S most elég volt.

BÁLINT PAP

Még csak egyet. Karácsony óta várjuk Mártont a szabadítással. Úgy mondtad, akkor itt lesz. De mai napig sem jött, és senki nem tudja, mért. Úgylehet, te tudod, de te nem szólasz, hanem titkosan alkudol. Hát tudd meg, Budai Antal, a várásból elég volt, és nem lesz alkuvás, és nem lesz békesség. Megmondtam. *(Fordul és indul.)*

BUDAI ANTAL *(kiált)*

Megállj! *(Hozzáugrik, megfordítja maga felé, s fojtott hangon.)* Eszeveszett vagy, s mérget köptél reám. Mert te harcot akarsz, de én békességet. Egyszer már megtiltottam, hogy piszkáld a tudatlan embereket. De te nem vagy katona, és nem tudod, mi az engedelmesség hadjárásban. Most hát még egyszer megmondom: a hadparancsolója én vagyok és senki más. Ti akartátok, nem én. Aki nem engedelmeskedik parancsomnak, megbüntettem, de aki rebelliót teszen, hitemre mondom, fejét karóba szúratom. S most menj, és cselekedjél, ahogy akarsz. *(Megfordul hirtelen, és helyére megy, Bálint pap lassan kimegy.)*

VAJDAHÁZI PÁL *(a pap után néz, azután Budaihoz)*

Ne menjek utána?

BUDAI ANTAL

Mért?

VAJDAHÁZI PÁL

Nagy bolondot teszen ez még ma bizonyosan.

BUDAI ANTAL

Hagyd.

(Vajdaházi vállat von, s kimegy.)

BUDAI ANTAL *(végigsimít homlokán, aztán apáthoz; előbb kicsit rekedten, később rendes hangján)*

Hallottad, Bálint pap harcot akar, én békességet. De vajdának s püspöknek nem hiszek, és sorsomat Isten kegyelmére bízom.

APÁT

Utolsó szód ez? Lásd, gyalázatos haláltól akartalak megmenteni tégedet és keserű élettől e szerencsétlen pórt, s te nem fogadod el?

BUDAI ANTAL

Ha akarja az életemet az én Jézusom, megtartja azt, s ha nem akarja, te azt meg nem tarthatod akkor. Ezért a békességről ne beszéljünk, hanem a rabokról.

APÁT

Hét rabotokról tudok. Papokról...

BUDAI ANTAL

Jól tudod, atyám. S mind adom őket Mártonért és két paraszt katonámért. Jó lesz így?

APÁT

Jó. S mikor?

BUDAI ANTAL

Holnap hajnalban küldjétek a rabokat a Vízi-kapuhoz. Ha addig baja lesz Mártonnak, a cserepapok meghalnak.

APÁT

Úgy legyen. S gondolom, végeztünk, s mehetek.
(*Feláll.*)

BUDAI ANTAL (*kicsit habozik, zavarban van*)

Még nem. Várj, atyám. Valamit akarnék és kérnék tőled.

VAJDAHÁZI PÁL (*sisakkal fején, karddal kezében belép*)

A nyírségiek és szilágyiak fegyverben állanak és gyülekeznek. Vihetem az alabárdosokat?

BUDAI ANTAL

Mit akarsz?

VAJDAHÁZI PÁL

Széjjelütök közöttük.

BUDAI ANTAL

Küldd Jákobot reájuk, te pedig a tiszteket idehíjjad. Mind s tüstént jöjjenek, s aztán az egész had fegyveresen. Mustra lesz és kenyérosztás.

VAJDAHÁZI PÁL

Kenyérosztás?

BUDAI ANTAL

Jól értetted... Hull még a hó?

VAJDAHÁZI PÁL

Sűrűn, s nagy széjjel. (*Kimegy.*)

(*Néhány pillanatig csend van benn, de kívülről dobszó pereg és nyújtott kiáltás*)

Fegyverbe... fegyverbe...

(*Aztán csendesedő dobszó és lárma, futó lépések... A jobb oldali ajtón kijön Bese Anna. Egészen csendesesen, s nem veszik észre, mert a külső lármára úgyelnek. Anna*

pár percig áll, aztán az asztal felé lép. Most Budai meghallja ezt a lépést, s odafordul.)

BUDAI ANTAL

Anna.

BESE ANNA (*kicsit ijedten*)

Egész nap vártam, s nem jött. Hallottam, itt van, s azt tudtam, már egyedül.

APÁT

Bese Tamás leánya? (Anna apáthoz megy és kezét csókol.)

BUDAI ANTAL

Árvája. Az. S az én feleségem. S róla akarok veled szólni.

APÁT

A feleséged? (*Anna fejére teszi kezét, s egészen halkán.*) Szegény asszony.

BUDAI ANTAL (*apáthoz*):

Jó ember vagy, atyám. Ezért kérek tőled, s talán megteszed.

(*Anna leül egy székre az ura mellé.*)

APÁT

Bolondul hoztad ide ez asszonyt, Budai Antal.

BUDAI ANTAL

Nem hoztam. Itt volt jó embereknél, mikor a várost megvettük, s itt marasztottam. Hová mehetett volna akkor az én feleségem, s kire bízhattam volna? És atyám, teherben van ez asszony.

APÁT

Szegény árva.

BUDAI ANTAL

Velem mi lesz, nem búsulok azon. De ez asszonyért félek. Ezért megkérlek, ezt az én feleségemet innen kivigyed, ha most elmész, és ne tudja vajda és senki, hogy ő az én feleségem. Most ne tudja. S azután megoltalmazd, amég érette megyek, ha az Isten úgy akarja. Megteszed-é ezt nekem, atyám?

APÁT

Neked nem tehetem. De megteszem ez asszonynak, s a gyermekért, aki tőle születni fog. (*Kisannához.*) Eljössz velem, leányom, és én megoltalmazlak.

BESE ANNA

Kell ezt? Azt hittem, békesség lesz már.

BUDAI ANTAL

Bizonyosan az lesz nemsokára. De most elküldelek, Kisanna.

BESE ANNA

S megint harc lesz és kóborlás és tűz és vér és gyilkolás? S én félek és reszketek, és soha ennek vége nem lesz már.

APÁT

Bizony mondom, hamar vége lesz.

BUDAI ANTAL *(feláll és felesége fejét simogatja)*

Szépen készülj, Annácska, öltözz jó melegen, és a gúnyádat szedd össze. Meg a pénzt, akit neked őrzésre adtam. S ne félj. Az apátúr megoltalmaz, tudom. Amég éretted jövök.

BESE ANNA *(felnéz)*

Értem jó hamar, Anti? Megígéri, hogy békesség lesz, s értem jó?

BUDAI ANTAL

Én akarom, és az Isten bizonyára akarja a békességet.

(Kintről rohanó, nehéz lépések dobogása.)

S most menj és siess, Kisanna.

(Anna megy lehajtott fejjel. Mikor az ajtóhoz ér, bal ívnyílásból emberek tódulnak be. Némelyikük kezében kivont kard, másnak csákány. Elöl hatalmas, nagy ember. Vad dühös arcok, vegyes ruhák. A hátsó sarokból előkerül Bálint pap, előrejön, s baloldalt megáll. Anna első jobb ajtón ki.)

BUDAI ANTAL *(álltában kihúzza magát, parancsoló vezénylő hangon)*

Megállj!

(Az emberek önkéntelenül, egyszerre megtorpannak, hirtelen csend és mozdulatlanság.)

(Budai Antal áll egy helyben, kézzel az asztalra támaszkodva. Halkabban, de élesen.)

Mi az? Betörtetek?... Ide berontottatok?... Ki hívott?... S fegyverben... *(Lép egyet előre.)* Le azt a kardot... Ki parancsolt ide?...

(Senki sem felel, de a kardok s fegyverek lassan a föld felé hajolnak s eltűnnek, s a szemek is a földre szege-

zódnek.) Senki sem szól?... Te se, György?... Hallgatsz, Mihály?... (Szeme az oldalt álló Bálinton állapodik meg.)

Bálint pap, te sem?...

(Szembenéznek, mozdulás nincs. A tömegben keresztül most Vajdaházi tör be, széjjeltaszítva az embereket. Kezében vont kard. Megáll és Bálintra mutat.)

VAJDAHÁZI PÁL

Ez volt, uram.

BÁLINT PAP *(bólint, de nem szól)*

BADAI ANTAL *(halkan, hidegen)*

Te?... Bálint... S mit akarsz itt?

BÁLINT PAP *(kinyújtott kezével apátra mutat)*

Azt a papot akarom.

BUDAI ANTAL *(odanéz ő is, csudálkozva)*

Azt? *(Visszanéz Bálintra.)* Eszednél vagy?

BÁLINT PAP

Mondottam. Azt akarom.

SZILÁGYI ANDRÁS *(a tömegből kiált)*

A vajda követit. Akivel traktálsz.

BUDAI ANTAL *(odanéz, s felcsattan most)*

Ki az?... Itt vagytok még?... Pusztulj, csürhe... Ki innen...

(Kezével a bal nyílásra mutat, mire az első sorok azonnal hátrálnak, s van, aki megfordul: csak Szilágyi András lép előre, apát felé.)

SZILÁGYI ANDRÁS

Nem... Előbb a papot, addig nem... *(Apát felé lép még egyet, de senki vele nem mozdul.)*

BUDAI ANTAL *(maga nem mozdul, csak szól)*

György, fogd meg.

(György azonnal ugrik, és vállon fogja Szilágyit. S most mások is ugranak oda: megragadják.)

BUDAI ANTAL

Kössétek meg.

SZILÁGYI ANDRÁS *(egy pillanatig szinte kábultan áll, aztán rettentőt ordít, kirántja magát a meglepett emberek keze közül, és ugrik előre apát felé. S most egy pillanat alatt történik, ami jön.)*

BUDAI ANTAL *(Szilágyi elé ugrik és mellen ragadja)*

Bitang.

(Szilágyi megtorpan. Hátról György szökik utána, oldalról Vajdaházi, de mielőtt megragadhatnák, Szilágyi kést ránt övéből és Budai oldalába vágja.)

SZILÁGYI ANDRÁS

Pusztulj hát te.

(Akkor már György rajta is van, és Szilágyi hanyatt zuhant a földre. Egy kurta pillanatig minden dermedten mozdulatlan.)

BUDAI ANTAL *(áll és csodálkozva bámul, aztán hirtelen oldalához kap, ahonnan fekete vér kezd folyni. Megtántorodik, a mellette álló Vajdaházira dől, és csendesen szól)*

Megszúrt...

(Feje bal oldalra kókad, Vajdaházi vállára, aki átfogja megroskadó vezérét és viszi a karosszékhez s oda beülteti.)

VAJDAHÁZI PÁL *(felegyenesedik, arca kegyetlen; végignéz az embereken, majd reámutat a földön fekvő Szilágyira) Vigyétek.*

(Egy pillanat alatt reávetik magukat, felragadják, és hurcolják, csak úgy a földön, rohanva, s ki. Pillanatnyi csend. Bent maradnak Budai, Vajdaházi, apát, Bálint pap.)

(Kinn rettenetes kínos ordítás, utána kisebb, aztán hörögés és csend.)

VAJDAHÁZI PÁL

Megölték... Vitéz ember volt... Kár érte...

BUDAI ANTAL *(Bálinthoz)*

Te adtad halálra...

KARDOS JÁKOB *(az első ajtón jön be. Arcán látszik, hogy mindent tud, de katona. Budai elé áll, tiszteleg és jelent)*

Uram, későn érkeztem. A klostromot feltörték, a rabokat megölték...

BUDAI ANTAL *(felmerevedik és rémülten)*

A papokat?

KARDOS JÁKOB

A papokat, uram. Mind a hetet.

(Budai visszaruskad székébe és lehunyja szemét.)

APÁT

Irgalmazzál nekik, én Istenem. (*Keresztet vet, azután olvasóját veszi és imádkozik.*)

BUDAI ANTAL (*szeme kinyílik és Bálindra szegeződik*)

Ezeket is te ölted meg, Bálint.

VAJDAHÁZI PÁL (*Jákobhoz*)

S a rebellisek?

KARDOS JÁKOB

Szertefutottak. Nyírségi és szilágyi csürhe... Vagy húszat rabul vettünk, a többiek kiszöktek a városból.

BÁLINT PAP

Kiszöktek... A vajda táborába szöktek?...

BUDAI ANTAL

Egyebet mit vártál?... S most ott mindent tudnak...

VAJDAHÁZI PÁL (*mogorván nézi Bálintot*)

Ha a papgyilkolást megtudják, abba a percebe reánk rontanak...

KATONA (*jön s jelent*)

A tiszték parancsot várnak.

BUDAI ANTAL

Pál, Jákob. Fussatok... A seregdobot veressétek meg. Mind a kenyeret ki kell osztani. S a kulacsokba bort. Ha áll a sereg, jelentsétek... (*Katonához.*) Milyen az idő?

KATONA

Kegyetlen hófúvás, nagyuram.

BUDAI ANTAL

Fussatok. Aki elébb indul, az megélhet... talán... (*Katona, Vajdaházi, Jákob el. Pillanatnyi csend. Budait nézik, akinek arca a kintől eltorzul.*)

APÁT (*bort tölt és nyújtja Budainak*)

Igyál.

(*Budai iszik. Kinn dobolás mélyhangú üstdobon, és szakadatlan pergés apró dobokon, mely idővel halkul, majd elnémul.*)

BUDAI ANTAL (*maga elé, halkan*)

Minden jó volt, és az Isten kegyelmes nekünk evvel az idővel. (*Bálinthoz.*) Márton a vajda rabja. A papokkal akartam kicserélni. Ezt végeztem az apátúrral. S te elrontottad, Bálint.

BÁLINT PAP (*előrejön és Budai előtt megáll*)

Az Isten verjen meg engemet...

BUDAI ANTAL

Harcot akartál s bosszúállást. S most megöltél engemet, megölted Mártont, s gondolom, megöltél mindent...

BÁLINT PAP (*kinyújtja két kezét*)

Vasaltass meg, Anti, és köttess fel engemet.

BUDAI ANTAL

Nem. Az jó halál volna neked, Bálint.

(*Anna jön be, felöltözve, bőr subába, feje bekötve gyapjúkendőbe, kezében kis átalvető.*)

BESE ANNA

Készen vagyok, uram. (*Meglátja urát: hozzásiet.*) Véres. (*Reáhajol.*) Szentatyám, csorog a vére...

BUDAI ANTAL (*Bálinthoz*)

Szólj ki, Bálint, jöjjön Pál hadnagy.

(*Bálint ki.*)

BESE ANNA (*Bálint után néz iszonyattal*)

Ez ember rontott meg minket, és hozott reánk minden iszonyúságot... Ó, én uram. (*Letérdel Budai elé, fejét ura ölébe hajtja és sír.*)

BUDAI ANTAL (*simogatja felesége haját*)

Ne sírj, Kisanna... Hanem menj... S a gyermekekre vigyázzál...

(*Jön Vajdaházi és Bálint.*)

VAJDAHÁZI PÁL

Parancsolj. Minden rendben, a zászlók állanak. A kenyeret kiosztottuk.

KARDOS JÁKOB (*jön, s jelent*)

A Magyar-kaput döngetik, s a falat másszák.

BUDAI ANTAL

Mifélénk?

KARDOS JÁKOB

Szász darabontok s vajdaiak.

BUDAI ANTAL (*Vajdaházihoz*):

A láncingesekkel a Magyar-kapuhoz siess, s tartsd őket, amég tudod. (*Vajdaházi el. Jákobhoz.*) A szél délnyugatról fúj, Vízi-kapun ki a városból. Aztán által a Szamoson, és fel a hegynek, mindig északnyugatnak. Az utat ösmered. Indulj.

KARDOS JÁKOB (*nézi Budait, áll, és nem mozdul*)

BUDAI ANTAL

Mondottam: indulj, és siessetek.

KARDOS JÁKOB

Megyek; uram. Csak négy ember jön a rudakkal, s
viszünk téged is, uram.

BUDAI ANTAL (*türelmetlenül*)

Tedd, amit parancsoltam. (*Kicsit szomorúan.*) S én nem
mehetek veletek most, Jákob...

BESE ANNA

Anti... Jézusom, Anti...

BÁLINT PAP (*megrendülve*)

Jézus...

KARDOS JÁKOB (*kétségbeesetten, elkéseredve lecsapja kardját*)

Akkor én mért menjek?

BUDAI ANTAL

Mert parancsolom! Indulj, s vezesd a sereget. (*Kardos
Jákob kapja a kardját, megy. Az ajtónál visszafordul
még egyszer, aztán ki. A szobában csend.*)

BUDAI ANTAL (*Bálinthoz*)

Te is menj. Mire vársz?

BÁLINT PAP

Köztük nincsen helyem énnekem.

BUDAI ANTAL

Lehet, igazad van.

(*Kívül egy hangon ének zendül most, mely mind erősebb-
ben, hatalmasabban harsog. A dobok ütemre, tompán kí-
sérlik az éneket.*) (Zsoltár 22., 16. és 17. vers.)

Mint cserép, az én erőm megszáradott,

Én nyelvem is az ínyemhez tapadott,

Vettettem a halálnak porába.

Mert az ebek körülvettek engemet,

Gonoszoknak serege megkörnyezett,

Szeget vertek kezembe s lábamba...

(*Az ének közben hallik a meginduló s menetelő sereg
dobogása, tompán, hömpölyögve. Aztán az ének s dobo-
gás halkul s elhallgat.*)

BUDAI ANTAL *(a halkuló éneklés közben nagyon halkan, magának)*

Ezt énekelték mindig. S ez szép volt. Mindig győztünk... Ha ott lehetnék... talán most is. Egy pohár bort adjatok... De... Várj...

BESE ANNA *(ura kezét fogja)*

Fáj, Anti?... Fáj...

BUDAI ANTAL

Nem sokáig már, Kisannám. Ne sírj... De lásd, én most meghalok... Ne sírj, fiam. *(Bálinthoz.)* Bálint, adj úrvacsorát... *(Apáthoz, aki imádkozik.)* Nem tudom, szentatyám, szabad-é neked eretnekért imádkoznod?... *(Később.)* De azt hiszem, Isten előtt nincsen eretnek. *(Bálinthoz.)* Az asztalfiában van kenyér. *(Kisannához.)* Fogd a kezemet, Kisannám... *(Bálint az asztalfiából kenyeret vészen elé. Aztán kabátja alól kis bortömlőcskét, s abból néhány cseppet tölt a borospohárba, akiből Budai ivott volt. A kenyérből egy falatot letör. Kenyeret bal kezébe, poharat jobb kezébe veszi. S imádkozik halkan. Közben nyílik az ajtó, és beugrik néhány katona s utánuk a vajda. Megdöbbenve állanak meg, aztán vajda előrejön. Apátot megösméri.)*

VAJDA

Te vagy az, apátúr? S élsz-é?

APÁT *(kezét visszautasítólag vajda elé nyújtja)*

Állj! S ne moccanj, uram. Ne bántsd Úristent, aki most itt van közöttünk.

(Vajda megáll, és senki nem moccan.)

(Bálint bevégzi imáját és reámondja hangosan az áment. S most a kenyeret adja Budainak.)

BÁLINT PAP

„Vegyétek és egyétek, mert ez az én testem, mely tiéretetek megtöretett... *(Budai szájába veszi a falatot, azután a bort nyújtja.)*

„És monda Jézus: Én vagyok a feltámadás és az élet. Aki énbennem hiszen, ha meghal is, él az...” *(A poharat tartja Budai szájához, és megitatja. Aztán imádkozik.)* Mi atyánk, ki vagy a mennyekben... *(Megerszákítja imáját, odalép Budaihoz, nézi egy pillanatig, aztán lehajtja fejét.)*

Meghalt... Ámen...

BESE ANNA (*nagyon halkán és fájdalmasan*)

Anti... (*Összeomlik.*)

APÁT (*Annához megy és felemeli*)

Gyere, leányom... Mi menjünk. (*Átöleli, s mennek lassan kifelé.*)

VAJDA (*előrelép s megismeri Budait*)

Budai Nagy Antal... A vesztőhelyet elkerülted... De Transsylvániában a kelyhesség meghalt...

APÁT (*mentében egy pillanatra megáll, vajdához*)

Ami igazság volt, az nem halt meg bizonyára...
(*Annával lassan kimennek.*)

(*Függöny*)